

STRATÉGIA ROVNOSTI, INKLÚZIE A PARTICIPÁCIE RÓMOV DO ROKU 2030

Ciele a indikátory

(pracovná verzia, 30.11.2020)

Obsah

1. Prioritná oblasť VZDELÁVANIE.....	3
Východiská	3
Globálny cieľ.....	10
Čiastkové ciele.....	11
Čiastkový cieľ 1: Zlepšiť školské výsledky detí a žiakov z MRK od obdobia ranej starostlivosti až po uplatnenie na trhu práce	11
Čiastkový cieľ 2: Zvýšiť počty a kvalitu pedagogických, odborných a pomocných zamestnancov pri edukácii detí a žiakov z MRK.....	11
Čiastkový cieľ 3: Zabezpečiť dostatok kapacít materských a základných škôl s prítomnosťou detí a žiakov z MRK.....	11
Čiastkový cieľ 4: Systematicky zmierňovať a eliminovať prejavy segregácie v edukačnom procese na všetkých stupňoch vzdelávacieho systému	12
Čiastkový cieľ 5: Zvýšiť inkluzívnosť škôl prostredníctvom systémovej a metodologickej podpory individualizácie edukačného procesu	12
Čiastkový cieľ 6: Rozvíjať rómsku národnostnú identitu a podporovať realizáciu práv Rómov a Rómov ako národnostnej menšiny.....	12
2. Prioritná oblasť BÝVANIE	14
Východiská	14
Globálny cieľ.....	16
Čiastkové ciele.....	17
Čiastkový cieľ 1: Znížiť počet nelegálnych obydlií v marginalizovaných rómskych komunitách.....	17
Čiastkový cieľ 2: Zlepšiť prístup a využívanie základnej technickej infraštruktúry a občianskej vybavenosti v marginalizovaných rómskych komunitách	17
Čiastkový cieľ 3: Zvýšiť kvalitu bývania v marginalizovaných rómskych komunitách	18
Čiastkový cieľ 4: Zvýšiť istotu bývania Rómov	18
Čiastkový cieľ 5: Znižovanie rezidenčnej segregácie Rómov	19
Čiastkový cieľ 6: Znížiť diskrimináciu Rómov v bývaní.....	19
3. Prioritná oblasť ZAMESTNANOSŤ	20
Východiská	20
Globálny cieľ.....	21
Čiastkové ciele.....	22
Čiastkový cieľ 1: Zabezpečiť pre MRK rovnaké príležitosti, zvýšiť potrebné zručnosti a získať praktické skúsenosti na prechod zo vzdelávania na trh práce.....	22

Čiastkový cieľ 2: Zvýšiť účinnosť, kvalitu poskytovania a rozšíriť dostupnosť verejných a neverejných služieb zamestnanosti a aktívnych opatrení trhu práce (AOTP) pre MRK	23
Čiastkový cieľ 3: Vytvárať podmienky pre podporu zamestnávania MRK u zamestnávateľov, s dôrazom na zamestnávateľov v oblasti sociálnej ekonomiky	24
Čiastkový cieľ 4: Znížiť diskrimináciu na trhu práce a iné prejavy protirómskeho rasizmu	24
4. Prioritná oblasť ZDRAVIE	25
Východiská	25
Globálny cieľ:	27
Čiastkové ciele.....	27
Čiastkový cieľ 1: Merať rozdiely v zdravotnom stave medzi MRK a všeobecnou populáciou	27
Čiastkový cieľ 2: Zabezpečenie podpory zdravého životného štýlu a prevencie ochorení v MRK	27
Čiastkový cieľ 3: Zabezpečenie rovného prístupu k poskytovaniu zdravotnej starostlivosti pre MRK	28
5. Prioritná oblasť BOJ S PROTIRÓMSKYM RASIZMOM A PODPORA PARTICIPÁCIE.....	29
Východiská	29
Globálny cieľ.....	32
Čiastkové ciele.....	32
Čiastkový cieľ 1: Bojovať proti diskriminácii a protirómskemu rasizmu	32
Čiastkový cieľ 2: Zníženie predsudkov a stereotypov o Rómoch a Rómkach, posilnenie ľudsko-právnej výchovy a výchovu k tolerancii	33
Čiastkový cieľ 3: Posilnenie participácie Rómov a Rómkov na všetkých úrovniach	33

1. Prioritná oblasť VZDELÁVANIE

Východiská

Slovenský vzdelávací systém má dlhodobé problémy so začleňovaním detí z marginalizovaných rómskych komunit (MRK), resp. detí so špeciálnymi vzdelávacími potrebami (ŠVP). „V porovnaní s ostatnými deťmi majú sociálne znevýhodnené deti takmer o polovicu nižšiu účasť na predprimárnom vzdelávaní, naopak viac ako štvornásobne vyššie zastúpenie v špeciálnom školstve a osemnásobne vyššiu mieru opakovania ročníka.“¹

Ciele stratégie sú zamerané na tri základné oblasti edukačného systému: ciele (1) smerujúce k podpore *dieťaťa/žiaka* a starostlivosti o rodinu, cieľ (2) k podpore odborných kapacít *učiteľa* a ciele (3-6) na podporu vytvárania *podnetného prostredia* pre žiakov z MRK.²

Rané detstvo

Slovensko patrí podľa OECD (2016)³ ku krajinám s najnižším podielom investícií HDP do včasnej starostlivosti v ranom detstve, napriek poznatkom, že obdobie prvých troch rokov po narodení dieťaťa je kľúčové pre pozitívne ovplyvnenie rozvoja mozgu. Iba 5% detí do 3 rokov veku využíva zariadenia formálnej starostlivosti, čo je najmenej v rámci EÚ (priemer krajín EÚ15 je 42% detí a priemer V4 je 11%).⁴ Na Slovensku chýba legislatívny rámec, ako aj verejné politiky, či národné stratégie, ktoré by sa zameriavali na komplexný prístup k starostlivosti v ranom detstve. Oblasť ranej starostlivosti je v kompetencii viacerých orgánov štátnej správy⁵ bez efektívnej koordinácie služieb. Problémom je aj finančná nedostupnosť služieb včasnej starostlivosti pre ľudí žijúcich v extrémnej chudobe, ktoré sú poskytované v pôsobnosti VUC, čo znamená že *de facto* všetky deti vo veku 0-3 rokov, ktoré žijú v prostredí MRK, nemajú prístup ku kvalitným službám ranej starostlivosti. Tie sú momentálne zabezpečované len v minimálnej miere, najmä prostredníctvom neziskových organizácií.⁶

Prioritou vlády SR na nasledujúce strategické obdobie musí byť *vybudovanie systému efektívneho poradenstva vrátane tvorby nadrezortnej stratégie ranej starostlivosti* a opatrení na zabezpečenie zberu dát o počtoch detí z MRK v programoch ranej starostlivosti. Je potrebné realizovať a vyhodnocovať depistážne a stimulačné programy zamerané na

¹ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020) *Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa*, str. 9, dostupné na: <https://www.minedu.sk/revizia-vydavkov-na-skupiny-ohrozene-chudobou-alebo-socialnym-vylucenim-2020/>

² Výstavba budov a skvalitňovanie materiálneho vybavenia, odstraňovanie segregácie, zavádzanie prvkov inkluzívneho vzdelávania do edukačného procesu, obsahové a špecificky zamerané zmeny v curricule vo vzťahu k edukácii detí z MRK, vzdelávanie v materinskom jazyku, skvalitňovanie metód a foriem edukačných postupov detí z MRK.

³ *Education at a Glance 2016: OECD Indicator*, str. 205

⁴ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str. 9

⁵ MPSVaR, MZ, MŠVVaŠ a VÚC

⁶ Napríklad prostredníctvom programu „Omama“ implementovaného mimovládou organizáciou Cesta von, v rámci ktorého bola v roku 2020 poskytnutá raná starostlivosť 220 deťom vo veku 0-3 rokov v dvanástich lokalitách MRK, alebo prostredníctvom programov zameraných na zlepšenie zdravia programom *Zdravé regióny*, dostupné na: <https://www.zdraveregiony.eu/>, ďalej program *Healthy from the Beginning*, na Slovensku realizovaný organizáciou Škola dokorán, dostupné na: <https://epha.org/healthy-from-the-beginning-ensuring-a-good-start-in-life-for-all-roma-children/>

celostný rozvoj detí z MRK, podporovať aktivity zamerané na efektívne rodičovstvo a prosperitu dieťaťa priamo v komunitách a *poskytovať intervenčnú formalizovanú a dostupnú ranú starostlivosť pre deti z MRK*. Potenciál na implementáciu týchto opatrení predstavuje 4,9 mil. EUR, pričom finančný priestor na realizáciu opatrení v oblasti ranej starostlivosti v prvom roku 2021 predstavuje 0,6 mil. EUR.⁷

Materské školy

Účasť rómskych detí na predprimárnom vzdelávaní má dlhodobu nízku úroveň, v roku 2015 sa zúčastnilo vzdelávania v materskej škole len 34% vo veku od 4 rokov do začatia povinnej školskej dochádzky a v školskom roku 2018/2019 to bolo len 32% detí z MRK vo veku od 4-och rokov.⁸

Od 1.1.2021 vstupuje do platnosti novela školského zákona o povinnom roku predprimárneho vzdelávania, ktorá je z hľadiska zvyšovania predprimárnej zaškolenosti detí z MRK a realizácie desegregačných opatrení významným krokom. Najpálčivejším problémom je nedostatok personálnych, odborných i priestorových kapacít.⁹ Problémom zostáva aj priestorová a finančná nedostupnosť vzdelávania. Zo 191 osídlení mimo obce je štvrtina (48) takých, ktorých priemerná vzdialenosť od školského zariadenia je 5,4 km.¹⁰ Pri budovaní nových kapacít je potrebné uplatňovať princípy nesegregácie (t.j. nevytvárať nové segregované zariadenia) a desegregácie (t.j. maximálne sa snažiť existujúcu rasovú segregáciu aktívne odstraňovať). Teda účelom *zmiernenia priestorovej a fyzickej nedostupnosti* nie je výstavba škôl a školských zariadení v tesnej blízkosti segregovaných osídlení, ale dobudovanie novej infraštruktúry *tak, aby sa neprehlbavala vylúčenosť rómskej komunity* a zabezpečenie dopravného spojenia medzi osídleniami a školskými zariadeniami. Okrem zvyšovania kapacít je však dôležité aj zvyšovať kvalitu predškolského vzdelávania, *zabezpečiť prítomnosť pedagogických, odborných zamestnancov a pomocných profesií ovládajúcich rómsky jazyk, zavádzať* inovatívne prvky do edukačného procesu, ktoré významne prispievajú k implementácii *inkluzívneho vzdelávania do praxe*. Potenciál na implementáciu týchto opatrení predstavuje 78,2 mil. EUR úspor zo štátneho rozpočtu, pričom finančný priestor na realizáciu opatrení v oblasti predprimárneho vzdelávania v prvom roku 2021 predstavuje 11,8 mil. EUR.¹¹ Tento je zároveň možné navýšiť o zdroje štrukturálnych a investičných fondov EÚ.

Základné školy

Z medzinárodného testovania PISA vyplýva, že Slovensko je po Španielsku druhou krajinou, v ktorej sociálne zázemie najviac vplýva na mieru opakovania ročníka. Vplyv socioekonomického zázemia na výsledky žiakov je na Slovensku v porovnaní s inými vyspelými krajinami vyšší (napr. 18 % oproti 12 % priemeru OECD vo výsledkoch čitateľskej

---

⁷ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str.13

⁸ Rigová, E., Kováčová, L., Šedovič, M. (2020) *Policy brief: Predprimárne vzdelávanie detí zo znevýhodneného prostredia: Problémy zavedenia povinnej škôlky očami samosprávy*, str.3 podľa ÚHP, IVP a ISP, 2020, dostupné na: https://www.governance.sk/wp-content/uploads/2020/05/Policy_Brief_PPV.pdf

⁹ K 15.9.2020 podľa údajov MŠVVaŠ evidujeme 88 obcí, v ktorých nebude možné vytvoriť podmienky pre predprimárne vzdelávanie 3596 deťom vo veku 5 rokov, z toho 2620 chýbajúcich miest sa nachádza v 72 obciach nachádzajúcich sa v Atlase rómskych komunít.

¹⁰ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str.62, podľa Atlasu rómskych komunít 2019

¹¹ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str. 13

gramotnosti v testovaní PISA 2018) a rozdiel vo výsledkoch žiakov s vysokým a nízkym socioekonomickým statusom zodpovedá zhruba trom rokom školskej dochádzky.

Podiel žiakov s predčasne ukončenou povinnou školskou dochádzkou (ďalej PUŠD) nepokračujúcich vo vzdelávaní je výrazne vyšší v sociálne znevýhodnených skupinách ako vo zvyšku populácie. V školskom roku 2017/2018 takto ukončil školskú dochádzku každý desiaty žiak v systéme pomoci v hmotnej núdzi (10,6%) a 13,4% žiakov z prostredia MRK. V celkovej populácii tejto vekovej skupiny to bolo 6,4%.¹²

Vzdelávací systém sa v oblasti podpory o žiakov s PUŠD zameriava výhradne na kompenzačné opatrenia v podobe možnosti získania nižšieho stredného vzdelania, ktorý nie je kvalitatívnym ekvivalentom ukončenia ZŠ, bez možnosti pokračovať v štúdiu na stredných školách s výučným listom či maturitou¹³ a s nízkou uplatniteľnosťou na trhu práce.¹⁴

V dôsledku staticky stanoveného normatívu na žiaka¹⁵ bolo druhošancové vzdelávanie zabezpečované v roku 2018 pre 784 osôb v rozsahu 93% kurzov¹⁶ strednými odbornými školami, ktorých kurzy nie vždy zodpovedajú rozsahu obsahu požadovaného vzdelávania. V roku 2018 sa v F-odboroch vzdelávalo odhadom 2 574 žiakov z MRK, čo je približne 59%.¹⁷ Podľa odhadov však iba 29% úspešne absolvuje a získa vysvedčenie o záverečnej skúške.¹⁸ 96% z alokovaných pracovísk stredných škôl, ktoré ponúkajú vzdelávanie v F-odboroch, sa nachádza v obciach s koncentráciou Rómov a takmer 30% sa nachádza v obciach so segregovanými osídleniami, čo nemotivuje žiakov z MRK navštevovať školy so žiakmi z majority.¹⁹ Preto je nevyhnutné *skvalitniť organizáciu vzdelávania kompenzačných programov na získanie ISCED 2* a zväziť aktualizáciu zákona o odbornom vzdelávaní.

Jedným z programov v oblasti eliminácie PUŠD v podmienkach edukácie žiakov a žiačok z MRK je program celodenného výchovného systému.²⁰ Významne prispieva k zvyšovaniu školskej dochádzky a najmä, prostredníctvom financovania pedagogických asistentov a pomocných profesií ovládajúcich rómsky jazyk, k vzdelávaniu v rómskom jazyku ako podporného nástroja vzdelávania. *Rozširovanie programu celodenného výchovného systému* do všetkých škôl s vyššou koncentráciou žiakov a žiačok z MRK sa javí ako efektívny nástroj zvyšovania úspešnosti žiakov z MRK v budúcom strategickom období. Potenciál na

---

¹² Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str. 74

¹³ *Správa Štátnej školskej inšpekcie o neprospievajúcich žiakoch 2018/2019*

¹⁴ Nezamestnanosť absolventov študijných odborov, CVTI (2020). 13,8% spomedzi nezamestnaných absolventov v máji 2020 bolo absolventov F-odborov, pričom stredná doba evidencie absolventa na úrade práce je cca 8 mesiacov.

¹⁵ 10% bežného normatívu základných škôl

¹⁶ CVTI (2018)

¹⁷ Odhad počtu autora na základe údajov z Revízie výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením, záverečná správa, 2020, str. 75

¹⁸ CVTI (2017, 2019). Vypočítané ako podiel absolventov F-odborov za rok 2019 na žiakoch prvého ročníka F-odborov v roku 2017. Výpočet nezahŕňa žiakov F-odborov na SOŠ pre zdravotne znevýhodnených a na SOŠ pri reedukačných centrách. Očistené o 3-ročné odbory.

¹⁹ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str.76

²⁰ Implementovaný na 130 základných školách na Slovensku v rámci Národného projektu Škola otvorená všetkým (ďalej ŠOV), v siedmych krajoch SR v rámci Operačného programu Ľudské zdroje Záverečná evaluačná správa NP ŠOV, dostupné na: <http://npsov.mpc.edu.sk/dolezite-oznamy/pracovne-stretnutie-ohladam-implementacie-narodneho-projektu>

implementáciu týchto opatrení predstavuje 6 mil. EUR úspor zo štátneho rozpočtu, pričom finančný priestor na ich realizáciu opatrení v prvom roku 2021 predstavuje 5,3 mil. EUR.²¹ Tento je zároveň možné navýšiť o zdroje štrukturálnych a investičných fondov EÚ.²²

Stredné a vysoké školy

Z dostupných dát vyplýva,²³ že po ukončení povinnej školskej dochádzky pokračuje vo vzdelávaní len 62% žiakov v hmotnej núdzi a polovica (51%) žiakov z MRK, zatiaľ čo podiel v celkovej populácii je 75%. Účasť vo vysokom školstve je v prípade sociálne znevýhodnených skupín ešte nižšia. Iba 10% mladých ľudí z rodín, ktorým sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi, je zapísaných na vysokej škole v SR, čo je menej ako štvrtinový podiel oproti podielu v celkovej populácii. V prostredí MRK je účasť na vysokom školstve medzi mladými ľuďmi minimálna – menej ako 7% celkovo a 1,5% v prípade kombinácie MRK a pomoci v hmotnej núdzi.²⁴

Prioritou teda naďalej zostáva podporovať intervenčné a preventívne nástroje proti PUŠD a intervencie podporujúce zotrvávanie žiakov a žiačok z MRK vo vzdelávacom systéme tak, aby získali odborné alebo úplné stredné vzdelanie za účelom ich uplatnenia na trhu práce. V týchto snahách zatiaľ Slovensko zlyháva, najmä v oblasti podpory mentoringových a tútoringových programov s úlohou poskytnúť poradenstvo a podporu ohrozeným žiakom, resp. doučovanie a zlepšovanie ich výsledkov.²⁵ V roku 2018 boli na stredoškolské štipendiá vynaložené 3 mil. EUR. Podporených bolo v priemere 8 266 žiakov za mesiac, čo predstavuje 4% všetkých stredoškolákov a odhadom 34% žiakov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením.²⁶

Potenciál na implementáciu *podpory mentoringu a tútoringu slabo prospievajúcich žiakov* na druhom stupni bežných základných škôl a na stredných školách predstavuje 4,7 mil. EUR úspor zo štátneho rozpočtu.²⁷ Potenciál na navýšenie stredoškolských štipendií bol vyčíslený na 4,1 mil. EUR.²⁸

Segregácia a inklúzia

Segregácia rómskych detí a žiakov v oddelených triedach, budovách či samostatných školách je formou etnickej diskriminácie zakázanej európskym aj slovenským právom, čo potvrdili

---

²¹ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str.13

²² Údaje vygenerované z tabuľky financovania hodnotových opatrení z úspor na štátnom rozpočte v rámci Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str.13

²³ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str.78

²⁴ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str.79

²⁵ Tieto programy poskytuje len 20 mimovládnych organizácií zo zdrojov EÚ, ktoré podporujú 968 žiakov z MRK. Zdroj: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str.77, dostupné na: <http://www.minv.sk/?aktualne-vyzvy-na-predkladanie-ziadosti-o-nenavratny-financny-prispevok&sprava=vyzva-zamerana-na-poskytovanie-mentorskej-a-tutorskej-podpory-pre-ziakov-z-mrk-s-dorazom-na-uspesne-ukoncenie-zs-a-plynuly-prechod-na-ss-oplz-po5-2017-2>

²⁶ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str.79. Podiel ohrozených študentov v stredných školách bol odhadnutý na základe miery ohrozenia chudobou alebo sociálnym vylúčením vo vekovej skupine 15 až 19 rokov v prieskume SILC z roku 2016 (23,6%) za predpokladu účasti na vzdelávaní ohrozených ľudí v tejto vekovej skupine na rovnakej úrovni ako v skupine ľudí v hmotnej núdzi.

²⁷ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str.16

²⁸ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str.17,

slovenské súdy vo viacerých rozhodnutiach.²⁹ Štát má teda povinnosť proti segregácii rómskych detí aktívne bojovať, k čomu ho vyzval napríklad aj Výbor OSN pre práva dieťaťa, podľa ktorého Slovensko pretrvávajúcou segregáciou rómskych detí neplní svoje právne záväzky.³⁰ Okrem zabezpečenia právnej konformity je potrebné bojovať proti segregácii v školstve aj z dôvodu zabezpečenia efektívnosti realizovaných inkluzívnych politík, pretože vzdelávanie v segregovanom prostredí je spravidla menej kvalitné, než vzdelávanie v prostredí, ktoré reaguje na rôznorodé vzdelávacie potreby každého dieťaťa. Vedecký výskum robustne potvrdil, že iba kombinácia desegregácie (teda vytváranie etnicky zmiešaného prostredia) a inkluzívneho vzdelávania (poskytujúceho podporu žiakom, ktorí ju potrebujú) prispievajú k pozitívnym interetnickým interakciám a redukcii protirómskeho rasizmu, ale zároveň k zlepšovaniu študijných výsledkov rómskych detí.³¹ Tieto pozitívne faktory sú nevyhnutnými predpokladmi úspešnej spoločenskej integrácie Rómov a inkluzívnosti väčšinovej spoločnosti, ktoré sú teda do značnej miery v rukách a zodpovednosti vzdelávacieho systému.

Správa Amnesty International vydaná v roku 2017 konštatuje, že „*diskriminácia a segregácia Rómov je naďalej rozšírená v celom základnom vzdelávaní [a] slovenské úrady v riešení tejto situácie zásadne zlyhávajú*“.³² K podobnému záveru dospela aj Európska komisia, ktorá kvôli diskriminácii vo vzdelávaní v roku 2015 spustila voči Slovensku konanie pre porušenie Smernice Rady 2000/43/ES z 29. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod („smernica o rasovej rovnosti“).

Súčasná legislatíva v tzv. školskom zákone zakazuje diskrimináciu a segregáciu, avšak absentujú metodické usmernenia na predchádzanie segregačným postupom prístupné všetkým zainteresovaným aktérom. Naďalej sa stretávame s etnicky homogénnymi triedami, školami, oddelenými pavilónmi, poschodiami, triedami a pod. Naďalej sme svedkami odlivu nerómskych detí (jav v medzinárodnej literatúre označovaný ako „white flight“), či diskriminácie zo strany pedagógov. Zároveň stále pretrváva i nadmerné zastúpenie žiakov z MRK v špeciálnom školstve. V budúcom strategickom období bude nutné identifikovať a eliminovať výskyt segregačných praktík, napr. prostredníctvom *realizácie desegregačných pilotných projektov*, rušenia špeciálnych tried v ZŠ, alebo reguláciou počtu žiakov v F-odboroch. Vzhľadom na demografickú situáciu v obciach a mikroregiónoch s vysokým podielom rómskeho obyvateľstva a realizáciu práva (hlavne nerómskych rodičov) na slobodnú voľbu školy, ktoré vedie k ich odlivu zo škôl s vysokým zastúpením rómskych detí, nie je účinné riešenie segregácie vo vzdelávaní možné iba na úrovni jednotlivých obcí, ale je potrebné do toho procesu zapájať školy a ďalších aktérov v rámci väčšieho územia.

---

²⁹ Napríklad kauza *Poradiňa pre občianske a ľudské práva proti Základnej škole s materskou školou v Šarišských Michaľanoch*, ale aj prípady medzinárodnej judikatúry vrátane rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva v prípade *D.H. a ostatní proti Českej republike*.

³⁰ UN (2016) *Committee on the Rights of the Child: Concluding observations on the combined third to fifth periodic reports of Slovakia*, CRC/C/SVK/CO/3-5, 20. júla 2016, dostupné na: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRICAqhKb7yhskJo1BhMr5sq%2bdAoPX0B%2fun6w3GuJfElvdW5%2bevns8cxWentbxSJ7%2ffP14Xd9%2b6pn8%2b%2bWQVtosf1bQZFaWc1J4wKvAphaNDY%2fMJ%2fi8xue>

³¹ Výsledky kvantitatívneho výskumu realizovaného na vzorke 3 420 žiakov na 82 školách v Maďarsku zverejnené v Hajdu, T., Kertesi, G. & Kézdi, G. (2019). *Inter-Ethnic Friendship and Hostility between Roma and non-Roma Students in Hungary: The Role of Exposure and Academic Achievement*. In: B.E. Journal of Economic Analysis & Policy, 19(1).

³² Amnesty International (2017) *Lekcia z diskriminácie*, dostupné na: <http://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2017/02/Amnesty-report-Slovak-WEB.pdf>

Desegregáciu rómskych detí je potrebné riešiť v rámci širšieho cieľa racionalizácie siete škôl. Štát má povinnosť podporovať proces desegregácie (odstraňovania existujúcej segregácie) v školstve a zároveň dôsledne zabraňovať vytváraniu novej segregácie či prehlbovaniu existujúcej (princíp nesegregácie), hlavne ak je dôsledkom administratívnych či politických rozhodnutí. Pravidlá EÚ týkajúce neumožňujú investície z fondov EÚ do projektov, ktoré by vytvárali novú či prehlbovali existujúcu segregáciu a naopak podporujú investície do desegregačných riešení.³³

Aby bola desegregácia vôbec možná a školy boli schopné deťom z MRK poskytovať potrebnú podporu, je nevyhnutné ich na to pripraviť prostredníctvom *implementácie inkluzívneho vzdelávania*, ku ktorej sa Slovensko zaviazalo prostredníctvom medzinárodných ľudsko-právnych zmlúv, avšak doposiaľ nebola vytvorená stratégia inkluzívneho vzdelávania a v školských vzdelávacích programoch stále pretrváva pojem „integrácia“. Nedostatočná inklúzia vo vzdelávaní sa premieta do výrazných rozdielov v uplatnení na trhu práce. Spomedzi krajín EÚ je na Slovensku s nárastom najvyššia miera nezamestnanosti ľudí s nízkym vzdelaním, až 29%.³⁴

Zároveň je potrebné riešiť aj špecifický problém nadmerného a nedôvodného umiestňovania rómskych detí v špeciálnom školstve, ktoré je jedným z nástrojov etnickej segregácie, a ktorá navyše obeť tejto praxe vylúči z možností ďalšieho vzdelávania a celoživotne stigmatizuje. *Zvyšovanie prístup k edukácii žiakov z MRK v hlavnom vzdelávacom prúde* je potrebné vykonávať prostredníctvom tvorby nových diagnostických nástrojov so zohľadnením kultúrnych a jazykových špecifik detí z MRK, kontrolou diagnostiky a reidiagnostiky a v prípade pochybení *presúvať deti s ľahkým mentálnym postihom A do hlavného vzdelávacieho prúdu*. Potenciál na implementáciu týchto opatrení predstavuje 1,8 mil. EUR úspor zo štátneho rozpočtu, pričom finančný priestor na ich realizáciu opatrení v prvom roku 2021 predstavuje 0,2 mil. EUR.³⁵ V prípade absolventov špeciálnych základných škôl je potrebné im umožniť absolvovať ISCED2 a tak zvyšovať ich šance na pokračovaní v štúdiu, či na uplatnenie na trhu práce.

Odborné kapacity

Dlhodobým problémom zostáva nedostatok pedagogických a odborných zamestnancov a pomocných profesií, ktorým chýbajú zručnosti potrebné pri vzdelávaní žiakov z rôzneho sociokultúrneho, etnického, náboženského či jazykového prostredia. Zistenia tiež potvrdzujú, že pregraduálne a ďalšie vzdelávanie učiteľov ich dostatočne nepripraví na prácu s deťmi z MRK bez prejavov diskriminácie. Zamestnávanie pedagogických asistentov, ktorí ovládajú rómsky jazyk je síce odporúčané, ale nie je systematicky a finančne podporované. Ich finančná udržateľnosť je závislá od príspevku na vzdelávanie detí zo SZP, ktorý nepostačuje na pokrytie personálnych a materiálnych výdavkov školy a pokrýva len cca 39%

---

³³ Európska únia (2015) *Guidance for Member States on the use of European Structural and Investment Funds in tackling educational and spatial segregation*, EGESIF_15-0024-01, dostupné na: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/thematic_guidance_fiche_segregation_en.pdf

³⁴ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str.9

³⁵ Údaje vygenerované z tabuľky financovania hodnotových opatrení z úspor na štátnom rozpočte v rámci Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str. 13

detí ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením.³⁶ Za účelom zvyšovania počtu pedagogických a odborných zamestnancov a pomocných vychovávateľov pre prácu so žiakmi z MRK je potrebné sa sústrediť na opatrenia týkajúce sa ich kvalifikačných predpokladov, či legislatívneho a metodického upresnenia ich pôsobenia v edukačnom procese. Zároveň je nutné zabezpečiť ich kontinuálne a systematické financovanie rozšírením definície SZP a prehodnotením jeho výpočtu. Pri zvyšovaní kvality práce pedagogických a odborných zamestnancov a pomocných profesií je potrebné realizovať programy pregraduálneho, kontinuálneho a inovačného vzdelávania zamerané na rôzne aspekty zlepšovania kompetencií pri práci so žiakmi z MRK. Potenciál na implementáciu týchto opatrení predstavuje 82,3 mil. EUR úspor zo štátneho rozpočtu, pričom finančný priestor na ich realizáciu opatrení v prvom roku 2021 predstavuje 12,8 mil. EUR.³⁷ Tento je zároveň možné navýšiť o zdroje fondov EÚ.³⁸

Rozvoj rómskej identity, umenia a kultúry

Právo na vzdelanie v jazyku národnostných menšín je garantované Ústavou SR, avšak vyučovanie rómskeho jazyka alebo v rómskom jazyku neposkytuje žiadna z verejných škôl na Slovensku. Dôvodom je pretrvávajúca absencia kvalifikovaných pedagógov ovládajúcich rómsky jazyk, absencia učebníc, či metodických materiálov, absencia pregraduálnych programov budúcich pedagógov na prípravu žiakov z MRK,³⁹ a najmä chýbajúca inštitucionálna ako i finančná podpora rozvoja výskumu a odborného rozvoja rómskeho jazyka.

V súčasnosti je možnosť výučby rómskeho jazyka postavená len na dopyte rodičov.⁴⁰ Preto je nevyhnutné formalizovať výučbu slovenského jazyka ako druhého jazyka. Národnostné školstvo na Slovensku je hlboko poddimenzované finančne i personálne. Evidujeme štyri súkromné stredné školy,⁴¹ pričom dve z nich poskytujú možnosť maturovať z rómskeho jazyka. V rámci podpory národnostnej menšiny je potrebná cielená intervencia štátu do oblasti rozvoja národnostného školstva mimo kontextu „sociálneho znevýhodnenia“. Rómsky jazyk nemá byť iba „pomocným jazykom“ v práci s deťmi so slabšou znalosťou slovenského jazyka, ale plnohodnotným jazykom národnostnej menšiny a ako taký si zasluhuje pozornosť a podporu štátu, obzvlášť v situácii, keď jazykovedci upozorňujú na jeho ohrozenosť.⁴² Východiskovým predpokladom je podpora vedeckých, vzdelávacích

---

³⁶ Na pokrytie plného úväzku asistenta potrebuje škola 160 žiakov zo SZP, pričom také množstvo detí sa nachádza len v zhruba 7% škôl na Slovensku. Udať z roku 2018 stanovený odhadom podľa revízie výdavkov

³⁷ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str. 13

³⁸ Údaje vygenerované z tabuľky financovania hodnotových opatrení z úspor na štátnom rozpočte v rámci Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str. 13

³⁹ Existuje len jeden akreditovaný študijný program rómskeho jazyka pedagogického zamerania na Prešovskej univerzite a jeden program zameraný na romológiu na UKF v Nitre.

⁴⁰ Vzhľadom k nedostatočnej informovanosti a absencii učiteľov schopných poskytovať vzdelávanie v rómskom jazyku, výučbu poskytovali len dve školy (Kremnica a Košice) pre 203 žiakov vid: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str.70

⁴¹ Súkromná spojená škola v Kremnici, Súkromná pedagogická a sociálna akadémia v Košiciach, Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium v Košiciach a Rimavskej Sobote, Konzervatórium Jozefa Adamoviča v Košiciach a Súkromná stredná odborná škola Biela voda v Kežmarku

⁴² Správa o používaní jazykov národnostných menšín, dostupné na: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk//spravy-a-koncepcne-materialy/>, alebo Hodnotiaca správa Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny o podpore kultúr národnostných menšín, o stave národnostného školstva a o používaní jazykov národnostných menšín za obdobie rokov 2017 – 2018, str. 97

a výskumných činností v oblasti rómskeho jazyka, kultúry a histórie, budovanie výskumných pracovísk a vedeckých tímov a ich finančná podpora.

Spoločným znakom všetkých nositeľov kultúry rómskej národnostnej menšiny je inštitucionálna a finančná nestabilita. O granty a dotácie sa môžu subjekty uchádzať z programu Fondu na podporu kultúry národnostných menšín, ktorý vznikol v roku 2017 zákonom č. 138/2017 Z. z.⁴³ Pre zachovanie a rozvoj rómskej kultúry a umenia bude nevyhnutné *posilniť postavenie existujúcich kultúrnych a osvetových inštitúcií* prostredníctvom stabilnejšej a rozsiahlejšej finančnej podpory a podporiť vznik nových inštitúcií, najmä v oblasti výskumu rómskeho jazyka a jeho zavádzania do praxe. V oblasti podpory médií odporúčame vytvoriť systém stabilnej finančnej podpory pre národnostné televízne vysielanie a národnostnú tlač, mimo grantov a dotácií. V rámci strategického plánovania štátnej podpory menšinám je potrebné prehodnotiť zdroj informácií o počte príslušníkov rómskej národnostnej menšiny, ktorá v súčasnosti nezodpovedá reálnemu počtu obyvateľov rómskeho pôvodu v SR.⁴⁴

Globálny cieľ

Do roku 2030 zabezpečiť rovný prístup Rómov a Rómkov ku kvalitnému vzdelávaniu v hlavnom vzdelávacom prúde od narodenia po uplatnenie na trhu práce, s dôrazom na uplatňovanie desegregačných a inkluzívnych opatrení v edukačnom procese vo všetkých stupňoch vzdelávania.

- Indikátor 1.* Podiel rómskych detí vo veku 0-3 rokov zúčastňujúcich sa programov ranej starostlivosti
- Indikátor 2.* Podiel rómskych detí vo veku 3-6 rokov v predprimárnom vzdelávaní
- Indikátor 3.* Podiel rómskych detí vo veku 6-15 rokov navštevujúcich školu v ktorej väčšina z ich spolužiakov sú Rómovia
- Indikátor 4.* Podiel Rómov vo veku 20-24 rokov s ukončeným vyšším stredným vzdelaním v členení podľa pohlavia
- Indikátor 5.* Podiel Rómov starších ako 16 rokov, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní z dôvodu ich etnicity v kontakte školskými inštitúciami (ako rodič/zástupca alebo ako žiak/študent)
- Indikátor 6.* Podiel mladých ľudí nad 16 rokov v MRK, ktorí majú základné digitálne zručnosti

---

⁴³ Znenie zákona dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2017-138>; podrobnejšie informácie o Fonde dostupné na: <https://www.kultminor.sk/sk/fond/charakteristika-fondu>

⁴⁴ Údaje z Atlasu rómskych komunít naznačujú, že Rómovia sú najpočetnejšou etnickou skupinou na Slovensku a ich počet sa odhaduje na 405 tisíc osôb, zatiaľ čo v ostatnom sčítaní ľudu v roku 2011 uviedlo rómsku národnosť iba 105 tisíc osôb.

Čiastkové ciele

Čiastkový cieľ 1: Zlepšiť školské výsledky detí a žiakov z MRK od obdobia ranej starostlivosti až po uplatnenie na trhu práce

- Indikátor 1.* Miera zaškolenosti 5-6 ročných detí z MRK zaškolených v rámci povinného predprimárneho vzdelávania
- Indikátor 2.* Miera zaškolenosti detí z MRK vo veku 3-4 roky
- Indikátor 3.* Priemerný prospech žiakov z MRK z matematiky a slovenského/maďarského jazyka a literatúry v 5. ročníku ZŠ
- Indikátor 4.* Priemerný prospech žiakov z MRK z matematiky a slovenského/maďarského jazyka a literatúry v 9. ročníku ZŠ
- Indikátor 5.* Podiel žiakov základných škôl, ktorí opakujú ročník vo vybraných obciach
- Indikátor 6.* Počet študentov z MRK pokračujúcich vo vzdelávaní v F-odboroch (nižšie stredné odborné vzdelanie)
- Indikátor 7.* Podiel žiakov z MRK, ktorí pokračujú vo vzdelávaní na stredných školách po ukončení povinnej školskej dochádzky v členení podľa pohlavia
- Indikátor 8.* Priemerný počet vymeškaný hodín za rok u žiakov základných škôl z MRK
- Indikátor 9.* Počet žiakov z MRK, ktorí musia do spádovej základnej školy dochádzať pešo viac ako 2 km
- Indikátor 10.* Počet detí/žiakov z MRK poberajúcich príspevok na náklady spojené s dochádzkou do ZŠ a MŠ

Čiastkový cieľ 2: Zvýšiť počty a kvalitu pedagogických, odborných a pomocných zamestnancov pri edukácii detí a žiakov z MRK

- Indikátor 1.* Počet pedagogických, odborných a pomocných zamestnancov na žiaka v materských školách so zastúpením detí z MRK
- Indikátor 2.* Počet zamestnancov ovládajúcich rómsky jazyk v materských školách so zastúpením detí z MRK
- Indikátor 3.* Počet pedagogických, odborných a pomocných zamestnancov na žiaka v základných školách so zastúpením detí z MRK
- Indikátor 4.* Počet zamestnancov ovládajúcich rómsky jazyk v základných školách so zastúpením detí z MRK

Čiastkový cieľ 3: Zabezpečiť dostatok kapacít materských a základných škôl s prítomnosťou detí a žiakov z MRK

- Indikátor 1.* Počet obcí s MRK, v ktorých sa nachádza materská škola, a ich podiel na celkovom počte obcí s prítomnosťou MRK

- Indikátor 2.* Počet obcí s prítomnosťou MRK s chýbajúcimi kapacitami na zabezpečenie predprimárneho vzdelávania
- Indikátor 3.* Počet chýbajúcich kapacít materských škôl na zabezpečenie 100% zaškolenosti 5-6 ročných detí z MRK
- Indikátor 4.* Počet základných škôl s dvojzmennou prevádzkou s prítomnosťou žiakov a žiačok z MRK
- Indikátor 5.* Počet chýbajúcich kapacít na zabezpečenie jednozmennej školskej prevádzky v základných školách s dvojzmennou prevádzkou s prítomnosťou žiakov a žiačok z MRK

Čiastkový cieľ 4: Systematicky zmierňovať a eliminovať prejavy segregácie v edukačnom procese na všetkých stupňoch vzdelávacieho systému

- Indikátor 1.* Počet škôl zapojených do pilotných projektov desegregácie v podmienkach slovenského školstva
- Indikátor 2.* Počet elokovaných pracovísk F-odborov SOŠ v segregovaných MRK
- Indikátor 3.* Počet žiakov z MRK preradených zo špeciálnych škôl do hlavného vzdelávacieho prúdu základných škôl
- Indikátor 4.* Podiel žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia vzdelávaných v špeciálnych základných školách vybraných obcí
- Indikátor 5.* Podiel rómskych detí vo veku 6-15 rokov, navštevujúcich triedu, v ktorej väčšina z ich spolužiakov sú Rómovia

Čiastkový cieľ 5: Zvýšiť inkluzívnosť škôl prostredníctvom systémovej a metodickej podpory individualizácie edukačného procesu

- Indikátor 1.* Počet škôl a školských zariadení, na ktorých sa vyhodnocuje ich inkluzívnosť
- Indikátor 2.* Podiel základných a materských škôl zapojených do programov inkluzívneho vzdelávania v pomere k celkovému počtu základných a materských škôl
- Indikátor 3.* Počet inkluzívnych tímov na základných školách a materských školách s prítomnosťou žiakov a žiačok z MRK
- Indikátor 4.* Počet detí a žiakov z MRK nedostatočne ovládajúcich vyučovací jazyk, ktorým je poskytovaná podpora pri prekonávaní jazykovej bariéry

Čiastkový cieľ 6: Rozvíjať rómsku národnostnú identitu a podporovať realizáciu práv Rómov a Rómkok ako národnostnej menšiny

- Indikátor 1.* Počet podporených vzdelávacích a vedecko-výskumných aktivít v oblasti rozvoja rómskeho jazyka, umenia a kultúry
- Indikátor 2.* Počet podporených kultúrnych podujatí a aktivít prezentujúcich kultúru a umenie rómskej národnostnej menšiny na Slovensku

Indikátor 3. Počet podporených subjektov – rómskych národnostných médií

Indikátor 4. Počet rómskych detí a žiakov, ktorých právo vzdelávať sa v rómčine ako svojom materinskom jazyku je uplatňované

2. Prioritná oblasť BÝVANIE

Východiská

Nadálej pretrvávajú výrazné rozdiely medzi Rómami a Nerómami v kvalite ich bývania⁴⁵ a bývanie zostáva oblasťou, v ktorej sú obrovské rozdiely medzi väčšinovým obyvateľstvom, Rómami žijúcimi v rozptyle medzi väčšinovou populáciou a príslušníkmi marginalizovaných rómskych komunít, najmä segregovaných tzv. „rómskych osád“ a mestských get. Zlepšenie kvality bývania má pritom priame dopady a pozitívny vplyv na vzdelanie, na zlepšenie prípravy na zamestnanie, jeho získanie a udržanie, ako aj a priamu súvislosť so zdravotným stavom a priaznivo ovplyvňuje celkové sociálne začlenenie. Zlepšenie bytových podmienok príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít – či už získaním nového vlastnickeho bývania, alebo rekonštrukciou a legalizáciou ich dovtedajšieho doterajšieho technicky vyhovujúceho bývania – má preukázateľný pozitívny vplyv na sociálnu mobilitu.

Nezásadnejšími faktormi v oblasti bývania Rómov sú sociálne vylúčenie a *chudoba*, ktorých dôsledkom sú obmedzené možnosti zabezpečiť si bývanie vlastnými silami, a rozšírená *diskriminácia* na trhu s bývaním (a to ako v prístupe k súkromnému a obecnému nájomnému bývaniu, ale aj pri kúpe bývania do vlastníctva), ktorá tieto možnosti ešte viac zužuje. Podľa prieskumu EU-MIDIS II pre Agentúru pre základné práva z roku 2016 až 41% Rómov zažilo diskrimináciu pri hľadaní bývania.⁴⁶

Extrémnym dôsledkom týchto faktorov je existencia *segregovaných* osídlení, v ktorých chýba základná technická a občianska vybavenosť, kvality bývania a životného prostredia je nízka, a dochádza k procesom tzv. getoizácie so štrukturálnymi znevýhodňujúcimi dôsledkami na životy ich obyvateľov. Zároveň existencia takýchto osídlení reprodukuje negatívnu mediálnu reprezentáciu a verejnú percepciu Rómov vo všeobecnosti. Štát by mal preto aktívne pristupovať k rezidenčnej desegregácii a degetoizácii rómskych osídlení a zároveň aktívne brániť vzniku nových segregovaných osídlení, ktoré sú výsledkom jednak demografických a ekonomických trendov, ale aj vedomých administratívnych a politických rozhodnutí. Judikatúra slovenských súdov potvrdila zodpovednosť štátu za využívanie verejných financií poskytovaných samosprávam, ktoré nesmú byť využívané na vytváranie či prehlbovanie

---

⁴⁵ Európska únia/Roma Civil Monitor (2019) *Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku: Zhodnotenie pokroku v kľúčových oblastiach stratégie*, str. 8, dostupné na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-2-slovakia-2018-eprint-finsk.pdf>

⁴⁶ EU-MIDIS II survey a Roma Integration Indicators Scoreboard 2011-2016, in: Európska komisia (2018) *Mid-term evaluation of the EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020. Final report*, str. 47, dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a1e33b4f-17af-11e9-8d04-01aa75ed71a1/language-en>

rezidenčnej segregácie.⁴⁷ Naopak, štát má povinnosť realizovať svoje strategické záväzky v oblasti bývania Rómov, ktoré obsahujú cieľ bojovať proti segregácii.⁴⁸

EÚ stanovuje podrobné pravidla pre investície z fondov EÚ do bývania s cieľom predchádzať nelegálnej segregácii a podporovať desegregáciu.⁴⁹ Podľa týchto pravidiel je potrebné sa vždy pokúšať o desegregačné riešenia – teda v prípade intervencií v oblasti bývania sťahovanie (aspoň časti) obyvateľov segregovaných osídlení do integrovaného prostredia. A iba v prípade že takéto riešenie nie je *objektívne* možné, je možné investovať aj do zlepšovania životných podmienok v segregovaných osídleniach; takéto investície však v žiadnom prípade nesmú prehlbovať existujúcu segregáciu a takisto je vyslovene zakázané investovať do výstavby nových bytov v segregovaných osídleniach. Navyše investície do zlepšovania životných podmienok v segregovaných osídleniach musia obsahovať desegregačné prvky (napríklad presťahovanie aspoň niektorých rodín do integrovaného prostredia, územné plánovanie obce zamerané na postupnú konvergenciu a prepájanie segregovaného osídlenia a územia obce) a/alebo byť prepojené s desegregáciou v iných oblastiach (napríklad desegregácia vo vzdelávaní a rozvoj verejných služieb využívaných spoločne príslušníkmi MRK a väčšinovým obyvateľstvom). Zároveň z ohľadom na judikatúru slovenských súdov nie je možné realizovať oddelené projekty obecného bývania pre Rómov a Nerómov, ale obe etnické skupiny by mali využívať spoločné sociálne bývanie. Investície do bývania by mali znižovať priepasť medzi Rómami a Nerómami a zlepšovať prístup MRK k verejným službám (hlavne vzdelávaniu) a trhu práce. S cieľom umožniť intervencie zamerané na desegregáciu a udržateľnosť výsledkov je potrebné podporovať investície do bývania s intervenciami v iných oblastiach inklúzie – hlavne zvyšovanie zamestnanosti, oddlžovanie, sociálnu prácu, podporu vzdelávania a zblížovanie rómskeho a nerómskeho obyvateľstva obcí.

K sociálnemu vylúčeniu chudobných Rómov dochádza aj v dôsledku nútených vysťahovaní (súvisiacich najčastejšie s ukončením nájomných vzťahov alebo nelegálnosťou obydlija), ktorých dôsledky sú vzhľadom na nedostatok dostupného sociálneho bývania a nemožnosť si bývanie – ako najdrahší ekonomický statok – zabezpečiť si vlastnými silami. Slovenský právny poriadok stanovuje povinnosť poskytnúť náhradné bývanie, ubytovanie alebo aspoň prístrešok iba v niektorých vymedzených prípadoch. V mnohých prípadoch tak nútené vysťahovanie vedie k najhorším formám bezdomovstva,⁵⁰ ktoré majú devastujúci dopad na

---

⁴⁷ Napríklad právoplatné rozhodnutie súdu v prípade rezidenčnej segregácie (ako formy nezákonnej diskriminácie) Rómov v meste Sabinov (tzv. Kauza „Telek“): Rozhodnutie v prípade ôsmich žalobcov zastupovaných Kristínou Babiakovou vs. mesto Sabinov a Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja, 25 C 192/2007-585, prípad č. 8107241252 z 15. júna 2009, s. 2. Pre viac informácií vid' Európska únia/Roma Civil Monitor (2019) *Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku: Zhodnotenie pokroku v kľúčových oblastiach stratégie*, dostupné na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-2-slovakia-2018-eprint-fin-sk.pdf>

⁴⁸ Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR (2005) *Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva a model jej financovania*, dostupné na: <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/vystavba-5/bytova-politika/dokumenty/koncepcie/dlhodoba-koncepcia-byvania-pre-marginalizovane-skupiny-obyvatelstva-a-model-jej-financovania-zip-245-kb>

⁴⁹ Európska únia (2015) *Guidance for Member States on the use of European Structural and Investment Funds in tackling educational and spatial segregation*, EGESIF_15-0024-01, dostupné na: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/thematic_guidance_fiche_segregation_en.pdf

⁵⁰ Bez strechy nad hlavou (vonku, v nocľahárni) alebo bez bytu (v útlukoch, u príbuzných alebo známych). Vid' typológia bezdomovectva ETHOS vypracovaná Európskou sieťou národných organizácií pracujúcich s bezdomovectvom (FEANTSA), dostupná na: <https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion>

postihnuté osoby, najmä deti (tým hrozí v dôsledku vystávanie odobratie z rodín) a prakticky znemožňujú spoločenskú integráciu.

Nerovnosti v bývaní medzi väčšinou populáciou, Rómami a MRK sa týkajú rôznych oblastí: (i) odlišná dostupnosť bývania, (ii) segregácia od hlavného prúdu spoločnosti, (iii) legálnosti bývania, (iv) materiálna kvalita bývania, (v) psychická záťaž a toxický stresu, ktorému sú vystavení obyvatelia get ako území s koncentrovanou extrémnou chudobou, (vi) preľudnenosť obydli, (vii) občianska vybavenosť prístup k základnej technickej infraštruktúre, (viii) dostupnosť pravidelného odvozu komunálneho odpadu a nádob na zber odpadu, či (ix) náklady na bývanie v pomere k príjmom.

Nevyhovujúce bývanie sa podieľa aj na rizikovosti bývania najmä pri živelných pohromách (požiare, dažde a následné záplavy), ale aj pri epidémiách a pandémiách, kedy nedostatočná kvalita obydli a preľudnenosť spôsobuje vysokú mieru ohrozenia na životoch.

Nevyhovujúce bývanie sa podieľa aj na rizikovosti bývania najmä pri živelných pohromách (požiare, dažde a následné záplavy), ale aj pri epidémiách a pandémiách, kedy nedostatočná kvalita obydli a preľudnenosť spôsobuje vysokú mieru ohrozenia na životoch. Časť vylúčených MRK je situovaných na územiach, ktoré sú z environmentálneho hľadiska nie len nevyhovujúce, ale aj priamo nebezpečné. Každoročne sme svedkami niekoľkých, prevažne lokálnych mimoriadnych udalostí, predovšetkým záplav MRK nachádzajúcich sa v záplavovom území alebo zosuvov pôdy, ktoré spôsobujú rozsiahle škody a sú spôsobilé zdevastovať a úplne zničiť obydli MRK v zasiahnutom území a spôsobiť škody na zdraví a životoch (napr. Kropachy, Chminianske Jakubovany, Richnava). Mnohé MRK sú vystavené zvýšenému znečisteniu ovzdušia nebezpečnými chemickými látkami a pevnými časticami v dôsledku priemyselnej činnosti a odkázanosti na vykurovanie tuhým palivom (napr. Veľká Ida).⁵¹

Pandémia Covid-19, ktorému od začiatku roka 2020 čelí aj Slovensko iba pripomenula hrozbu šírenia infekčných ochorení v MRK, v ktorých chýba pitná voda a bezpečná likvidácia odpadov a ľudia žijú v devastujúcej materiálnej biede v preľudnených príbytkoch. Dodržiavanie epidemiologických odporúčaní či nariadení na zabránenie prenosu šírenia infekčných chorôb je v takomto prostredí prakticky nemožné.⁵²

Globálny cieľ

Odstránenie nerovností medzi príslušníkmi marginalizovaných rómskych komunit, rómskych komunit a väčšinovým obyvateľstvom Slovenska v bývaní a boj proti diskriminácii Rómov v prístupe k bývaniu, vrátane odstraňovania rezidenčnej segregácie

---

⁵¹ <https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=261&print=yes>

⁵² Výsledky štúdie z USA „naznačujú, že v najvyššom riziku infekcie sú tí, ktorí ... nemôžu pracovať z domu.“ ... „Väčšina tých, ktorí mali pozitívny test žije v domácnostiach s 3 až 5 členmi (59,6%) alebo viac ako 5 členmi (28,8%).“ (Fernandez, E., Weiler, N. (2020) *Initial Results of Mission District COVID-19 Testing Announced Latinx Community, Men and Economically Vulnerable Are at Highest Risk*, dostupné na: <https://www.ucsf.edu/news/2020/05/417356/initial-results-mission-district-covid-19-testing-announced>)

Iný výskum z mesta Toronto, v Kanade zistil, „že počet prípadov COVID-19 je takmer štyrikrát vyšší u ľudí žijúcich v mestských častiach s vysokou úrovňou preľudnenosti. Údaje tiež ukazujú, že ide o rovnaké oblasti s vysokou koncentráciou chudoby a rasovo homogénnymi komunitami.“ (Elliott S., Leon, S. (2020) *Crowded housing and COVID-19: Impacts and solutions*, Wellesley Institute, dostupné na: <https://www.wellesleyinstitute.com/healthy-communities/crowded-housing-and-covid-19-impacts-and-solutions/>)

- Indikátor 1.* Podiel Rómov žijúcich v nevyhovujúcom bývaní⁵³
- Indikátor 2.* Počet osôb žijúcich v segregovaných osídleniach na Slovensku
- Indikátor 3.* Podiel Rómov starších ako 16 rokov, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní z dôvodu ich etnicity pri hľadaní bývania

Čiastkové ciele

Čiastkový cieľ 1: Znížiť počet nelegálnych obydľí v marginalizovaných rómskych komunitách

- Indikátor 1.* Podiel legálnych obydľí (t. j. obyvatelia majú k používaniu obydľia právny titul) na celkovom počte obydľí v MRK
- Indikátor 2.* Počet MRK, v ktorých sa všetky obydľia nachádzajú na vysporiadaných pozemkoch

Čiastkový cieľ 2: Zlepšiť prístup a využívanie základnej technickej infraštruktúry a občianskej vybavenosti v marginalizovaných rómskych komunitách

- Indikátor 1.* Podiel obyvateľov MRK žijúcich v domácnostiach vlastného pripojenia na zdravotne kontrolovaný zdroj pitnej vody
- Indikátor 2.* Počet MRK, v ktorých nie je dostupný zdroj zdravotne kontrolovanej pitnej vody (verejný vodovod alebo studňa s pitnou vodou vo vzdialenosti do 100 metrov po chodníku alebo spevnenej ceste od obydľia)
- Indikátor 3.* Počet MRK, v ktorých nie je dostupné pripojenie na kanalizáciu odpadových vôd alebo septik napriek tomu, že v obci táto infraštruktúra je vybudovaná
- Indikátor 4.* Podiel obydľí v MRK, ktoré nie sú pripojené na verejnú kanalizáciu alebo septik
- Indikátor 5.* Počet MRK bez spevnenej prístupovej cesty
- Indikátor 6.* Podiel MRK, v ktorých je zabezpečený pravidelný odvoz komunálneho odpadu (súlade s plánom vývozu komunálneho odpadu v obci) na celkovom počte MRK
- Indikátor 7.* Počet MRK so skládkou odpadu vo verejnom priestore
- Indikátor 8.* Podiel obcí s MRK s vybudovanou komplexnou infraštruktúrou (verejný vodovod, kanalizácia odpadových vôd, elektrická sieť, plynová prípojka, prístupové cesty) až do marginalizovanej rómskej komunity na celkovom počte obcí s MRK
- Indikátor 9.* Počet MRK bez dostupnej verejnej dopravy v primeranej dochádznej vzdialenosti zabezpečujúcej spojenie s obyvateľmi využívanými verejnými

---

⁵³ T. j.: príliš tmavý byt, zatekajúca strecha, vlhké steny/podlaha/základy alebo zahŕňajúce okenné rámy/podlahy, chýbajúci sprchovací kút alebo sprcha v byte, chýbajúci splachovací záchod v byte/dome/príbytku

službami (školami, obchodmi, obecným úradom a pod.) a pracovnými príležitosťami

Indikátor 10. Počet MRK bez širokopásmového internetového pripojenia

Indikátor 11. Podiel domácností v MRK s pripojením na internet

Indikátor 12. Podiel domácností v MRK vybavených osobným počítačom

Čiastkový cieľ 3: Zvýšiť kvalitu bývania v marginalizovaných rómskych komunitách

Indikátor 1. Podiel príslušníkov MRK, ktorí žijú v domácnostiach, ktoré nemajú minimálny počet izieb podľa definície Eurostatu o preľudnenosti domácností⁵⁴

Indikátor 2. Podiel príslušníkov MRK, ktorí žijú v domácnostiach bez WC, sprchy alebo kúpeľne vo vnútri obydla

Indikátor 3. Podiel príslušníkov MRK, ktorí žijú v v nevyhovujúcom bývaní⁵⁵

Indikátor 4. Počet domácností v MRK, ktoré sa v rámci programov podporených z verejných zdrojov presťahovali z nevyhovujúceho bývania do zlepšených foriem nájomného bývania, spĺňajúcich kritériá primeraného bývania

Indikátor 5. Počet domácností v MRK, ktoré si v rámci programov podporených z verejných zdrojov svojpomocne zlepšili kvalitu dovtedy nevyhovujúceho bývania tak, že ich bývanie spĺňa kritériá primeraného bývania

Indikátor 6. Počet domácností z marginalizovaných rómskych komunít, ktoré sa v rámci programov podporených z verejných zdrojov presťahovali z nevyhovujúceho bývania (neistého, nelegálneho, nekvalitného) do vlastnickeho bývania spĺňajúceho kritériá adekvátneho bývania

Indikátor 7. Podiel rómskych domácností, ktoré trpia energetickou chudobou (t. j. výdavky domácnosti na energie predstavujú viac ako desať percent z celkových čistých peňažných príjmov domácnosti).

Čiastkový cieľ 4: Zvýšiť istotu bývania Rómov

Indikátor 1. Počet osôb patriacich k MRK, ktoré prišli o bývanie v dôsledku núteného vysťahovania zo strany miest a obcí alebo nimi zriaďovaných organizácii z ich obydla bez poskytnutia náhradného bývania

Indikátor 2. Počet detí z rodín patriacich k MRK, ktoré prišli o bývanie v dôsledku núteného vysťahovania z ich obydla bez poskytnutia náhradného bývania v danom roku

---

⁵⁴ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Overcrowding_rate

⁵⁵ T. j.: príliš tmavý byt, zatekajúca strecha, vlhké steny/podlaha/základy alebo zahŕňajúce okenné rámy/podlahy, chýbajúci sprchovací kút alebo sprcha v byte, chýbajúci splachovací záchod v byte/dome/príbytku

Čiastkový cieľ 5: Znižovanie rezidenčnej segregácie Rómov

Indikátor 1. Počet segregovaných osídlení na Slovensku

Indikátor 2. Počet domácností, ktoré sa zo segregovaných osídlení presťahovali do integrovaného prostredia vďaka programom financovaným z verejných zdrojov

Indikátor 3. Počet segregovaných rómskych osídlení, ktoré boli cieľom integrovaných rozvojových intervencií podporených z verejných zdrojov

Čiastkový cieľ 6: Znížiť diskrimináciu Rómov v bývaní

Indikátor 1. Podiel domácností v marginalizovaných rómskych komunitách, ktoré nedostávajú príspevok na bývanie napriek tomu, že sa nachádzajú v hmotnej núdzi

Indikátor 2. Počet marginalizovaných rómskych komunit nachádzajúcich sa v zdravotne a environmentálne nevyhovujúcom prostredí, ktoré predstavuje ohrozenie života a zdravia (napr. na mieste alebo v blízkosti skládky tuhého komunálneho odpadu, starých priemyselných areálov, v mieste zhoršenej kvality ovzdušia, prírodných katastrof, záplav a podobne)

3. Prioritná oblasť ZAMESTNANOSŤ

Východiská

Napriek tomu, že Slovensko má jednu z najpočetnejších rómskych populácií v Európe (a to ako z hľadiska absolútnej početnosti, tak aj podielu na celkovom obyvateľstve), neexistuje o nej dostatok informácií týkajúcich sa ich ekonomickej integrácie. Výskumy zamerané na skúsenosti ľudí z prostredia MRK na trhu práce sú obmedzené nízkou kvalitou etnických identifikátorov vo verejne dostupných dátach. Zamestnanosť ľudí z prostredia MRK výrazne a dlhodobo zaostáva za zamestnanosťou majoritnej populácie a výraznejšie sa tiež prejavujú aj rodové rozdiely.

Podľa štúdie Stredoeurópskeho inštitútu pre výskum práce (CELSI) väčšina z takmer polmiliónovej rómskej menšiny na Slovensku žije v chudobe a čelí sociálnemu vylúčeniu.⁵⁶ Takmer polovica (48%) Rómov a Rómkov starších ako 16 rokov je podľa výberových zisťovaní nezamestnaných a iba jeden z piatich udáva ako svoju hlavnú ekonomickú aktivitu zamestnanie alebo živnosť.

Rómska populácia trpí vysokým rizikom chudoby a sociálneho vylúčenia – podľa štúdie CELSI, miera rizika chudoby Rómov na Slovensku dosiahla 87% v porovnaní s 13% v bežnej populácii. Chudoba v kombinácii s demografickými trendami (viacpočetné rodiny s vyšším počtom závislých členov domácnosti), chudoba súvisiaca s nízkou kvalifikovanými alebo nízkou platenými pracovnými miestami vysoké percento nezamestnanosti ešte prehľbuje.

Globálne a čiastkové ciele stratégie v oblasti zamestnanosti reflektujú na najvýraznejšie prekážky zamestnanosti osôb z MRK identifikované v záverečnej správe projektu „Hodnota za peniaze“, ktorý realizovalo Ministerstvo financií SR:⁵⁷

- Významnou bariérou zamestnanosti ľudí z MRK je nízke dosiahnuté vzdelanie (viď vyššie „1. Prioritná oblasť Vzdelávanie“). V porovnaní MRK s väčšinovou populáciou možno pozorovať výrazný rozdiel medzi vo výsledkoch na trhu práce podľa dosiahnutého vzdelania.
- Podiel mladých Rómov, ktorí nepracujú a nie sú súčasťou ďalšieho vzdelávania (NEET), je 65% v porovnaní s celoslovenským priemerom 14%. Najhoršia situácia je u mladých rómskych žien na Slovensku, z ktorých 77% sa považuje za NEET v porovnaní s 52% mladých rómskych mužov
- Zamestnanosť ľudí z prostredia MRK je charakteristická vysokou volatilitou, čo naznačuje častejší výskyt krátkodobejších a sezónnych kontraktov.

---

⁵⁶ Kahanec, M.; Kováčová, L.; Polačková, Z.; Sedláková, M. (2020) *The social and employment situation of Roma communities in Slovakia*, Study for the Committee on Employment and Social Affairs, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2020, dostupné na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648778/IPOL_STU\(2020\)648778_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648778/IPOL_STU(2020)648778_EN.pdf)

Štúdia uvádza dáta z výberových zisťovaní Agentúry EÚ pre základné práva (FRA) *Second European Union Minorities and Discrimination Survey Roma – Selected findings* (EU-MIDIS II, 2016), dostupné na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2016/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey-roma-selected-findings>

⁵⁷ Ministerstvo financií SR, *Hodnota za peniaze: Revízia výdavkov „Ohrozené skupiny“*, dostupné na: <https://www.mfsr.sk/sk/financie/hodnota-za-peniaze/revizia-vydavkov/revizia-vydavkov.html>

- Systém aktivácie pomocou miestnych obecných služieb pre obce (ďalej ako „aktivačných prác“) v rámci aktívnych opatrení trhu práce nie je pri dnešnom nastavení z hľadiska priameho vplyvu na znižovanie nezamestnanosti efektívny. Hodnotenie tohto nástroja naznačuje, že aktivačné práce nezvyšujú šance na zamestnanie na otvorenom trhu práce, pretože obsahujú prevažne nekvalifikované aktivity bez ďalšej nadstavby ako napríklad zametanie ulíc, zbieranie odpadkov, odhŕňanie snehu atď. Takmer polovica nezamestnaných Rómov sa zúčastňuje na aktivačných prácach, ktoré Rómom často poskytujú jediný dostupný príjem v rámci štátnej sociálnej podpory, pričom tento príspevok je poskytovaný len v obmedzenom časovom horizonte najdlhšie na 6 mesiacov. Tieto programy však nezlepšujú relevantné zručnosti pre účastníkov, ktorí nie sú schopní uniknúť z pasce nezamestnanosti a nájsť si prácu na otvorenom trhu práce.
- Podpora zamestnávania obyvateľov, ktorým sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi (vrátane ľudí z prostredia MRK) inými nástrojmi ako sú aktivačné práce, je relatívne nízka.
- Nové príležitosti pre sociálne aj zdravotne znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie poskytuje Zákon č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov prostredníctvom zavedenia podpory integračných sociálnych podnikov. Tento typ podpory spočíva v zamestnávaní znevýhodnených alebo zraniteľných osôb. Na rozdiel od aktivačných prác ponúka práca v integračnom podniku riadny pracovný pomer a väčší priestor na rozvoj zručností cenných pre potenciálnych zamestnávateľov. Novým nástrojom v rámci financovania integračných sociálnych podnikov je príspevok pre zamestnávateľa, ktorý bude podporovať svojich zamestnancov pri hľadaní zamestnania na otvorenom trhu práce

Jedným z ďalších dôvodov horších výsledkov ľudí z MRK na trhu práce je diskriminácia. Podľa údajov CELSI až 54% Rómov na Slovensku sa cítilo diskriminovaných kvôli svojej etnicite za posledných päť rokov a najčastejšie sa diskriminácia prejavovala, keď hľadali prácu.

S novelou Zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii účinného od 1.3.2017 sa začal uplatňovať princíp osobného oddlžovania, prostredníctvom ktorého sa fyzické osoby – dlžníci môžu legálnym spôsobom zbaviť svojich dlhov. Táto úprava pomohla predovšetkým dlžníkom z nepriaznivej finančnej situácie v pomerne krátkom časovom období eliminovať dlhovú pascu, s osobitným zreteľom na potrebu poskytnutia právneho a sociálneho poradenstva, ochranu základných životných potrieb, najmä bývania a pod.

Globálny cieľ

Zlepšiť zamestnateľnosť a zvýšiť zamestnanosť MRK vytváraním možností vedúcich k ich uplatneniu sa na trhu práce.

Indikátor 1. Podiel Rómov a Rómkok (spolu) vo veku 16-24 rokov, ktorí nie sú zamestnaní a ani už nie sú vo vzdelávacom procese, na celkovej počte Rómov vo veku 16-24 rokov

Indikátor 2. Podiel Rómkok vo veku 16-24 rokov, ktorí nie sú zamestnané a ani už nie sú vo vzdelávacom procese, na celkovej počte rómskych žien vo veku 16-24 rokov

- Indikátor 3.* Podiel Rómov a Rómkov (spolu) vo veku 20-64 rokov, ktorí sú zamestnaní, na celkovom počte Rómov v tejto vekovej kategórii (miera zamestnanosti)
- Indikátor 4.* Podiel Rómkov vo veku 20-64 rokov, ktorí sú zamestnaní, na celkovom počte rómskych žien v tejto vekovej kategórii (miera zamestnanosti)
- Indikátor 5.* Rozdiel v miere zamestnanosti medzi rómskymi ženami a rómskymi mužmi vo veku 20-64 rokov
- Indikátor 6.* Podiel Rómov starších ako 16 rokov, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní z dôvodu ich etnicity pri hľadaní zamestnania

Čiastkové ciele

Čiastkový cieľ 1: Zabezpečiť pre MRK rovnaké príležitosti, zvýšiť potrebné zručnosti a získať praktické skúsenosti na prechod zo vzdelávania na trh práce.

- Indikátor 1.* Podiel žiakov (chlapcov a dievčat) zo sociálne znevýhodneného prostredia vo vybraných obciach, ktorí nepokračujú v ďalšom stupni vzdelávania, a našli si zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia školy
- Indikátor 2.* Podiel žiačok základných a stredných škôl zo sociálneho znevýhodneného prostredia vo vybraných obciach, ktoré nepokračujú v ďalšom stupni vzdelávania, a našli si zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia školy
- Indikátor 3.* Podiel absolventov (mužov a žien), ktorí nezískali stredné vzdelanie (ukončili vzdelanie komisionálnou skúškou podľa § 30 ods. 5 a podľa § 42 ods. 4 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov), a ktorí si našli zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia školy
- Indikátor 4.* Podiel absolventiek (žien), ktoré nezískali stredné vzdelanie (ukončili vzdelanie komisionálnou skúškou podľa § 30 ods. 5 a podľa § 42 ods. 4 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov), a ktoré si našli zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia školy
- Indikátor 5.* Podiel absolventov (mužov a žien) druhošancového vzdelávania, ktorí si našli zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia druhošancového vzdelávania
- Indikátor 6.* Podiel absolventiek (žien) druhošancového vzdelávania, ktoré si našli zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia druhošancového vzdelávania
- Indikátor 7.* Podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačov (mužov a žien) o zamestnanie z vybraných obcí zaradených do programov vzdelávania a prípravy pre trh práce, ktorí si našli zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia rekvalifikácie
- Indikátor 8.* Podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačiek (žien) o zamestnanie z vybraných obcí zaradených do programov vzdelávania a prípravy pre trh práce, ktoré si našli zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia rekvalifikácie

Čiastkový cieľ 2: Zvýšiť účinnosť, kvalitu poskytovania a rozšíriť dostupnosť verejných a neverejných služieb zamestnanosti a aktívnych opatrení trhu práce (AOTP) pre MRK

- Indikátor 1.* Podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie (mužov a žien) z vybraných obcí, ktorí boli umiestnení na otvorený trh práce (bez zarátania pracovných miest vytvorených s finančnou podporou podľa zákona o službách zamestnanosti) prostredníctvom úradov práce, sociálnych vecí a rodiny
- Indikátor 2.* Podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačiek o zamestnanie (žien) z vybraných obcí, ktoré boli umiestnené na trh práce (bez zarátanie pracovných miest vytvorených s finančnou podporou podľa zákona o službách zamestnanosti) prostredníctvom úradov práce, sociálnych vecí a rodiny
- Indikátor 3.* Podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie z vybraných obcí, ktorí boli umiestnení na trh práce (bez zarátanie pracovných miest vytvorených s finančnou podporou podľa zákona o službách zamestnanosti) cez neverejných poskytovateľov
- Indikátor 4.* Podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačiek o zamestnanie (žien) z vybraných obcí, ktoré boli umiestnené na trh práce (bez zarátania pracovných miest vytvorených s finančnou podporou podľa zákona o službách zamestnanosti) cez neverejných poskytovateľov
- Indikátor 5.* Existencia systému hodnotenia efektivity nástrojov aktívnych opatrení trhu práce vo vzťahu k MRK
- Indikátor 6.* Podiel osôb (mužov a žien) z vybraných obcí, ktorým zanikol nárok na poskytovanie pomoci v hmotnej núdzi z dôvodu úspešného umiestnenia sa na trhu práce min. 3 mesiace, z celkového počtu príjemcov pomoci v hmotnej núdzi (mužov a žien)
- Indikátor 7.* Podiel osôb (žien) z vybraných obcí, ktorým zanikol nárok na poskytovanie pomoci v hmotnej núdzi z dôvodu úspešného umiestnenia sa na trhu práce min. 3 mesiace, z celkového počtu príjemcov pomoci v hmotnej núdzi (žien)
- Indikátor 8.* Podiel uchádzačov o zamestnanie (mužov a žien) z vybraných obcí so základným alebo nižším vzdelaním, ktorí boli umiestnení na trh práce prostredníctvom nástrojov aktívnych opatrení trhu práce, z celkového počtu evidovaných uchádzačov o zamestnanie (mužov a žien) so základným alebo nižším vzdelaním
- Indikátor 9.* Podiel uchádzačiek o zamestnanie (žien) z vybraných obcí so základným alebo nižším vzdelaním, ktoré boli umiestnené na trh práce prostredníctvom nástrojov aktívnych opatrení trhu práce, z celkového počtu evidovaných uchádzačiek o zamestnanie (žien) so základným alebo nižším vzdelaním
- Indikátor 10.* Počet domácností z MRK, ktoré boli oddlžené alebo zbavené exekúcií

Čiastkový cieľ 3: Vytvárať podmienky pre podporu zamestnávania MRK u zamestnávateľov, s dôrazom na zamestnávateľov v oblasti sociálnej ekonomiky

- Indikátor 1.* Počet zamestnancov z MRK (mužov a žien) zamestnaných v subjektoch sociálnej ekonomiky
- Indikátor 2.* Počet zamestnankýň z MRK (žien) zamestnaných v subjektoch sociálnej ekonomiky
- Indikátor 3.* Počet zamestnancov z MRK (mužov a žien) v sociálnych podnikoch, ktorí sa zamestnali na otvorenom trhu práce
- Indikátor 4.* Počet zamestnankýň z MRK (žien) v sociálnych podnikoch, ktoré sa zamestnali na otvorenom trhu práce
- Indikátor 5.* Počet zamestnancov z MRK (mužov a žien) v sociálnych podnikoch, ktorí sa zamestnali na otvorenom trhu práce a na udržali sa na pracovnom mieste dlhšie, než 3 mesiace
- Indikátor 6.* Počet zamestnankýň z MRK (žien) v sociálnych podnikoch, ktoré sa zamestnali na otvorenom trhu práce a na udržali sa na pracovnom mieste dlhšie, než 3 mesiace
- Indikátor 7.* Počet zamestnancov z MRK (mužov a žien) zamestnaných uplatnením sociálneho aspektu v obstarávaní
- Indikátor 8.* Počet zamestnankýň z MRK (žien) zamestnaných uplatnením sociálneho aspektu v obstarávaní
- Indikátor 9.* Počet osôb z MRK (mužov a žien), ktoré začali podnikáť s verejnou finančnou podporou
- Indikátor 10.* Počet žien z MRK, ktoré začali podnikáť s verejnou finančnou podporou

Čiastkový cieľ 4: Znížiť diskrimináciu na trhu práce a iné prejavy protirómskeho rasizmu

- Indikátor 1.* Podiel Rómov (mužov a žien), ktorí sa počas posledných 12 mesiacov cítili byť diskriminovaní v zamestnaní alebo na pracovisku zažili iné prejavy rasizmu z dôvodu ich etnicity
- Indikátor 2.* Podiel Rómok, ktoré sa počas posledných 12 mesiacov cítili byť diskriminované z dôvodu ich etnicity a/alebo rodu pri hľadaní zamestnania
- Indikátor 3.* Rozdiel v príjmoch zo zamestnania medzi mužmi a ženami z MRK

4. Prioritná oblasť ZDRAVIE

Východiská

Zdravie je podľa definície Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) stav úplnej telesnej, duševnej a sociálnej pohody.⁵⁸ Nie je to teda „len“ neprítomnosť choroby alebo postihnutia, ale kľúčový determinant kvality života, predpoklad pre seberealizáciu a produktívny život. Definícia WHO pristupuje k jednotlivcovi holisticky – zdravie je prierezová hodnota, ktorá súvisí s mnohými sektormi, nielen so zdravotníctvom. Nedá sa oddeliť od prostredia, v ktorom sa formuje. Preto sa aj intervencie v tejto oblasti majú týkať nielen jednotlivcov, ale i prostredia.

Zdravie je najvýznamnejšou hodnotou ľudského života. Podpora dobrého zdravotného stavu všetkých občanov počas celého životného cyklu od narodenia až po smrť vedie k zvýšeniu predpokladanej dĺžky života a k dlhovekosti, ktoré môžu prinášať ekonomické, spoločenské a individuálne prínosy. Preto podpora opatrení na výrazné zlepšenie zdravia a pohody obyvateľstva, zníženie nerovností v oblasti zdravia, posilnenie verejného zdravia a zabezpečenie systémov zdravotnej starostlivosti zameraných na ľudí by mali byť prioritou vládných politik. Úroveň zdravia v Európskej únii sa za posledné obdobie zlepšilo.

Pri pohľade na relevantné výstupy z viacerých analýz je tomu tak aj na Slovensku.⁵⁹ Z doterajších štúdií však vyplýva, že výsledkové ukazovatele zdravotného stavu príslušníkov MRK (vrátane jeho subjektívneho vnímania) sú v porovnaní s väčšinou populáciou podstatne horšie. Rómovia čelia sociálnemu vylúčeniu vo väčšej miere trpia infekčnými a chronickými chorobami. Očakávaná dĺžka života pri narodení človeka z rómskej populácie bola na Slovensku v rokoch 2006 až 2015 takmer o 6 rokov kratšia v porovnaní s majoritnou populáciou. Dojčenská úmrtnosť je takmer trojnásobne vyššia v porovnaní so zvyškom populácie. Inštitút finančnej politiky preto konštatuje, že inklúzia Rómov je potrebná aj v zdravotníctve.⁶⁰

Nerovnosti v zdraví sú dôsledkom viacerých determinantov zdravia. Podľa rámca pre posudzovanie komponentu zdravia v národných stratégiách pre integráciu Rómov, navrhnutého WHO,⁶¹ je potrebné sa venovať jednotlivým determinantom zdravia. Kľúčové determinanty zdravia zahŕňajú materiálne predpoklady, životný štýl a prístup k zdravotnej starostlivosti. Vzdelanie, bývanie, podmienky zamestnania, príjmy a sociálna podpora – známe ako „sociálne determinanty“ zdravia – prispievajú k nerovnostiam v zdraví medzi skupinami obyvateľstva. Každá z uvedených oblastí je navzájom prepojená, takže riešenie jednej nemusí nutne viesť k efektívnym, či udržateľným výsledkom. Ak znevýhodnení Rómovia nezískajú dostatočné vzdelanie, bude pre nich zložitejšie nájsť si zamestnanie. Nedostatočná starostlivosť o zdravie rómskych detí bude negatívne vplyvať na ich vývoj, študijné výsledky a školskú dochádzku. Neadekvátne bývanie môže mať za následok oslabené zdravie, môže narušiť vzdelávací cyklus a znížiť produktivitu práce. Nízky príjem

---

⁵⁸ <https://www.who.int/>

⁵⁹ *State of Health in the EU – Slovensko: Zdravotný profil krajiny 2019*

⁶⁰ Inštitút finančnej politiky (2018) *Inklúzia Rómov je potrebná aj v zdravotníctve*

⁶¹ *Potential Criteria for the Review of the Health Component of the National Roma Integration Strategies, 2012*

môže brániť rodinám zabezpečiť si dobré bývanie, prístup k zdravotnej starostlivosti a vytvárať prostredie, v ktorom deti môžu študovať a zdravo sa vyvíjať.

Globálnym cieľom stratégie pre oblasť zdravia je znižovanie nerovnosti v zdraví medzi Rómami a všeobecnou populáciou Slovenskej republiky. Tento cieľ vychádza z nového *Strategického rámca EÚ pre Rómov*.⁶² V oblasti zdravia odporúča do roku 2030 znížiť medzeru v strednej dĺžke života medzi všeobecnou a rómskou populáciou o 50%; podľa strategického rámca je rozdiel v strednej dĺžke života medzi všeobecnou populáciou a Rómami v Európe 10,4 (ženy) resp. 10,2 roka (muži). Jednotlivým determinantom sú venované samostatné čiastkové ciele.

Dáta

Zo štruktúry determinantov sa vymyká prvý čiastkový cieľ, ktorý má osobitné postavenie ako prerekvizita merania plnenia globálneho i čiastkových cieľov. Zber, vyhodnocovanie a zverejňovanie relevantných dát sú potrebné na sledovanie potrieb a merania dopadov intervencií. Naplnením prvého čiastkového cieľa budú prijímané rozhodnutia resp. realizované opatrenia vyrovnávajúce rozdiely v zdravotnom stave medzi MRK a všeobecnou populáciou založené na dôkazoch.

Materiálne predpoklady nevyhnutné z hľadiska verejného zdravia

Horší zdravotný stav je dôsledkom zlých životných podmienok a obmedzeného prístupu k základnej infraštruktúre, ako sú napríklad prístup k pitnej vode a kanalizácii, efektívne programy by sa mali zamerať na zlepšenie životných podmienok a infraštruktúry rómskych osídlení.⁶³ Hoci sú životné podmienky – najmä prístup k pitnej vode, využívanie kanalizácie alebo septiku a ne/prítomnosť zdravotných ohrození akými sú napríklad skládky odpadu v blízkosti obydľí – kľúčovým pilierom v stratégii pre oblasť zdravia, sú ciele s nimi spojené (vrátane indikátorov na meranie dosahovania týchto cieľov) uvedené v Prioritnej oblasti 2 Bývanie, v rámci čiastkového cieľa 2 (ide hlavne o indikátory 1, 2, 3, 4, 6 a 7).

Životný štýl a prevencia

Nedostatočné využívanie zdravotníckych služieb, napriek ich všeobecnej dostupnosti, je dôsledkom zlej informovanosti, nedostatočnej osvetly, ako aj odlišným hodnotovým nastavením.⁶⁴ Strategický rámec EÚ pre Rómov zahŕňa vo svojich odporúčaniach pre oblasť zdravia viaceré procesné indikátory: osvetové kampane a programy, účasť na preventívnych prehliadkach s osobitnou pozornosťou na prevenciu v tehotenstve a u detí či očkovanie zraniteľných skupín.

Zdravotná starostlivosť

Zlepšenie efektívnej dostupnosti zdravotných služieb pre MRK je aj súčasťou aktuálneho *Strategického rámca EÚ pre Rómov*. Podľa dát vykázananej zdravotnej starostlivosti v systéme verejného zdravotného poistenia Rómovia využívajú zdravotné služby o tretinu menej než

---

⁶² Európska komisia (2020) *EU Roma Strategic Framework on equality, inclusion and participation*, dostupné na: https://ec.europa.eu/info/publications/new-eu-roma-strategic-framework-equality-inclusion-and-participation-full-package_en

⁶³ Belák A. (2015) *Segregovaní Rómovia a zdravotné politiky: etické a praktické rozpory*

⁶⁴ Belák A. (2015) *Segregovaní Rómovia a zdravotné politiky: etické a praktické rozpory*

majorita. Bariérou je, okrem vyššie spomínaných faktorov, aj diskriminácia zo strany zdravotníckych pracovníkov. Dodatočnú bariéru dostupnosti predstavujú napríklad náklady na cestovanie, či kultúrne a jazykové rozdiely. Na strane jednej je potrebné zvyšovanie povedomia zdravotnej gramotnosti zavádzaním účinných programov, postupov u príslušníkov MRK a na strane druhej, je potrebné zvyšovanie povedomia zdravotníckeho personálu na osvojovanie si komunikačných kompetencií nevyhnutných pre plynulé, etnicky a klinicky efektívne poskytovanie služieb zdravotnej starostlivosti.

Ako upozorňuje *Strategický rámec EÚ pre Rómov*, aktuálna pandémia COVID-19 obnažila extrémne vystavenie MRK negatívnym zdravotným a socioekonomickým dopadom. Stratégia Zdravia preto poskytuje tvorcom politik viziú, strategickú cestu, súbor priorít a celý rad návrhov, ako zlepšiť zdravie, ako riešiť nerovnosti v oblasti zdravia, riešiť nerovnosti v oblasti zdravia, a tým zabezpečiť zdravie budúcich generácií.

Globálny cieľ:

Zníženie nerovností v zdraví (vo všetkých dimenziách) medzi Rómami a všeobecnou populáciou SR

- Indikátor 1.* Rozdiel v očakávanej dĺžke života pri narodení medzi MRK a všeobecnou populáciou
- Indikátor 2.* Identifikované oblasti hlavných nerovností v zdraví medzi príslušníkmi MRK a všeobecnou populáciou
- Indikátor 3.* Podiel Rómov a Rómok, ktorí sa v priebehu posledných 12 mesiacov ocitli v situácii, keď potrebovali lekárske vyšetrenie alebo liečbu a neboli im poskytnuté
- Indikátor 4.* Podiel Rómov (mužov a žien) starších ako 16 rokov, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní z dôvodu ich etnicity pri prístupe ku zdravotnej starostlivosti

Čiastkové ciele

Čiastkový cieľ 1: Merať rozdiely v zdravotnom stave medzi MRK a všeobecnou populáciou

- Indikátor 1.* Existencia systému zberu, monitorovania a pravidelného vyhodnocovania dát o rozdieloch v zdravotnom stave MRK a všeobecnej populácie

Vzhľadom na to, že rozdiely medzi príslušníkmi MRK a všeobecnou populáciou SR v konkrétnych zdravotných ukazovateľoch nie sú zatiaľ známe, budú ďalšie indikátory týkajúce sa konkrétnych jednotlivých disparít doplnené až po vykonaní zberu dát o rozdieloch v zdravotnom stave MRK a všeobecnej populácie

Čiastkový cieľ 2: Zabezpečenie podpory zdravého životného štýlu a prevencie ochorení v MRK

- Indikátor 1.* Podiel MRK, v ktorých sa realizujú aktivity zamerané na prevenciu pred prenosnými a neprenosnými ochoreniami a zvyšovanie zdravotnej gramotnosti

- Indikátor 2.* Podiel MRK domácností, ktorých členovia majú základnú zdravotnú gramotnosť
- Indikátor 3.* Miera účasti príslušníkov MRK na preventívnych prehliadkach u všeobecného lekára pre dospelých
- Indikátor 4.* Miera účasti detí príslušníkov MRK na preventívnych prehliadkach u pediatra
- Indikátor 5.* Miera účasti príslušníčok MRK na preventívnych gynekologických prehliadkach
- Indikátor 6.* Miera účasti príslušníčok MRK na preventívnych prehliadkach v materstve
- Indikátor 7.* Miera zaočkovanosti detskej populácie MRK v povinných očkovaníach proti infekčným ochoreniam
- Indikátor 8.* Počet hlásených vybraných infekčných ochorení vo vybraných obciach

Čiastkový cieľ 3: Zabezpečenie rovného prístupu k poskytovaniu zdravotnej starostlivosti pre MRK

- Indikátor 1.* Počet zdravotníckych pracovníkov, ktorí absolvovali vzdelávanie zamerané na scitlivovanie a osvojovanie si komunikačných kompetencií v MRK
- Indikátor 2.* Podiel nemocníc vo vybraných okresoch s personálom poskytujúcim asistenčné služby špecificky pre pacientov z MRK na celkovom počte nemocníc
- Indikátor 3.* Podiel Rómov, ktoré sa počas posledných 12 mesiacov pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti cítili byť diskriminované z dôvodu svojej etnicity
- Indikátor 4.* Podiel Rómov, ktorí sa v priebehu posledných 12 mesiacov ocitli v situácii, keď potrebovali lekárske vyšetrenie alebo liečbu a neboli im poskytnuté z dôvodu finančných alebo dopravných bariér

5. Prioritná oblasť BOJ S PROTIRÓMSKYM RASIZMOM A PODPORA PARTICIPÁCIE

Východiská

Na Slovensku naďalej pretrvávajú rasizmus a predsudky proti Rómom; obyvatelia Slovenska vykazujú jednu z najvyšších mier protirómskych postojov zo všetkých štátov EÚ, pričom trend je v čase zhoršujúci.⁶⁵ Rôzne prieskumy verejnej mienky skúmajúce všeobecné postoje a individuálne skúsenosti naznačujú, že diskriminácia menšín je stále vo vysokej miere tolerovaná naprieč našou spoločnosťou. Za ešte závažnejší problém, než sú prejavy rasizmu s diskriminácie na individuálnej úrovni musíme považovať fakt, že sa prejavy diskriminácie či dokonca otvoreného násillia voči Rómom dopúšťajú inštitúcie verejnej moci akými sú obecné/mestské samosprávy⁶⁶ alebo polícia.⁶⁷

S prejavmi rasizmu a diskrimináciou sa stretávajú Rómovia a Rómky (resp. osoby, ktoré sú za Rómov/Rómky považované a to bez ohľadu na ich subjektívne prežívanú identifikáciu – typicky napríklad cudzinci, ktorí majú telesné antropologické rysy stereotypne spájané s príslušnosťou k rómskemu etniku) bez ohľadu na ich socioekonomický status. Táto prioritná oblasť sa preto netýka iba príslušníkov MRK, ale všetkých, ktorí sa stávajú alebo môžu stať obeťami protirómskeho rasizmu a diskriminácie.

Antidiskriminácia

Ústredným právnym predpisom týkajúcim sa uplatňovania princípu rovnakého zaobchádzania je Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších právnych predpisov (antidiskriminačný zákon). Jeho podstatou je úprava zásady rovnakého zaobchádzania vo vymedzených oblastiach bez ohľadu na rôzne charakteristiky, vrátane národnosť, etnický pôvod, ako aj vytvorenie prostriedkov právnej ochrany, ak dôjde k porušeniu tejto zásady.

V roku 2016 zverejnila Agentúra EÚ pre základné práva (FRA) správu z Prieskumu EÚ týkajúceho sa menšín a diskriminácie (EU-MIDIS II), podľa ktorého sa až 54% Rómov na Slovensku stretli v posledných 5 rokoch s diskrimináciou z dôvodu ich etnicity v niektorej oblasti: 53% respondentov sa stretlo s diskrimináciou pri hľadaní si práce, 44% pri prístupe k

---

⁶⁵ FRA (2018) *A persisting concern: anti-Gypsyism as a barrier to Roma inclusion*, str. 18, dostupné na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-anti-gypsyism-barrier-roma-inclusion_en.pdf

⁶⁶ Napríklad právoplatné rozhodnutie súdu v prípade rezidenčnej segregácie (ako formy nezákonnej diskriminácie) Rómov v meste Sabinov (tzv. Kauza „Telek“): Rozhodnutie v prípade ôsmich žalobcov zastupovaných Kristínou Babiakovou vs. mesto Sabinov a Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja, 25 C 192/2007-585, prípad č. 8107241252 z 15. júna 2009, s. 2. Pre viac informácií viď: Európska únia/Roma Civil Monitor (2019) *Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku: Zhodnotenie pokroku v kľúčových oblastiach stratégie*, dostupné na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-2-slovakia-2018-eprint-fin-sk.pdf>

⁶⁷ V ostatných rokoch boli zaznamenané viaceré prípady neprimeraných zásahov polície, či dokonca neprimeraného násillia a zlého zaobchádzania namiereného proti Rómom. Pre viac informácií viď napríklad. Európska únia/Roma Civil Monitor (2018) *Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku: So zameraním sa na štrukturálne a horizontálne predpoklady jej úspešnej realizácie*, str. 37 a na sl., dostupné na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-1-slovakia-2017-eprint-fin-sk.pdf>

verejným alebo súkromne poskytovaných službám, 30% v oblasti bývania a 16% v školstve.⁶⁸ Novšie dáta ukazujú pretrvávajúci stav a referujú o vysokej miere diskriminácie voči obyvateľom s rómskym pôvodom. Podľa správy FRA z roku 2020 sa takmer 49% Rómov a Rómok stretáva s vysokou mierou diskriminácie a takmer dve tretiny respondentov (61%) sa domnieva, že diskriminácia Rómov a Rómok je v ich krajine rozšírená.⁶⁹ Napriek rozšírenej diskriminácii obeť takéto prípady nahlasujú iba zriedkavo. Vo výskume FRA z roku 2016 uviedlo iba 18% rómskych respondentov, že diskrimináciu oznámili.

V boji proti diskriminácii je potrebné posilniť existujúce legislatívne nástroje tak, aby účinnosť ich uplatnenia bola v praxi čo najvyššia. Je potrebné dbať na náležitú implementáciu zákonných mechanizmov a zaoberať sa otázkou ich viery vo vymožitelnosť im prináležiacich práv a ochoty právneho riešenia diskriminácie v individuálnych prípadoch, keďže musia Rómovia a Rómky v porovnaní s majoritnou populáciou prekonávať vyššiu mieru prekážok a bariér v prístupe k spravodlivosti. Zároveň je potrebné posilniť inštitúcie, ktoré poskytujú právnu pomoc obetiam diskriminačného konania z osobitným prístupom k ženám a deťom.

Protirómsky rasizmus

Protirómsky rasizmus⁷⁰ je definovaný ako typ rasistickej klasifikácie Rómov a Rómok, ktorí sú prostredníctvom tejto rasistickej klasifikácie stigmatizovaní ako „cigáni“ a to s cieľom vykonštruovať falošné odôvodnenie a legitimizáciu pre ich dehumanizáciu, diskrimináciu, vykorisťovanie a možnosti na nich páchať násilie. Protirómsky rasizmus vytvára neexistujúce, zavádzajúce a negatívne opisy, vlastnosti a charakteristiky, ktorých základom je:

- údajne spoločná forma fyzického vzhľadu;
- homogenizujúce a generalizujúce sociálne, mentálne a charakterové vlastnosti (asociálnosť, kriminalita, vysoká pôrodnosť, nedostatočná hygiena, chudoba, poverčivosť, primitívnosť, kmeňové príbuzenstvo, kočovníctvo, hudba/tanec v krvi, neviazanosť, atď.);
- esencionalizácia tejto spoločnej formy fyzického vzhľadu a uvedených sociálnych, mentálnych a charakterových vlastností pre celú etnickú skupinu.

Protirómsky rasizmus teda nevychádza z reálneho života a negatívnych osobných skúseností, nie je dôsledkom života Rómov a Rómok, ale využíva historické formy diskriminácie, predsudkov, stereotypov a považuje spoločnú formu fyzického vzhľadu a uvedené sociálne, mentálne a charakterové vlastnosti ako esenciálne alebo vrodené u každého Róma a Rómky. To znamená, že aj keby sa niektoré z uvedených opisov či vlastností a charakteristík dali aplikovať na nejakého príslušníka majority (napr. kriminalita + nízka hygiena + chudoba), tak by sa sociálna situácia tohto príslušníka majority nechápala ako jeho vrodená vlastnosť, tak ako je to v prípade Rómov a Rómok. Z tohto dôvodu je protirómsky rasizmus typom rasistickej kategorizácie, tvrdiacej, že Rómovia a Rómky

---

⁶⁸ FRA (2016) *Druhý prieskum Európskej únie týkajúcej sa menšín a diskriminácie, Rómovia – vybrané výsledky*, dostupné na: <https://fra.europa.eu/sk/publication/2020/druhy-prieskum-europskej-unie-tykajuci-sa-mensin-diskriminacie-romovia-vybrane>

⁶⁹ FRA (2020) *Fundamental Rights Report*, dostupné na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/fundamental-rights-report-2020>

⁷⁰ V medzinárodnej literatúre a dokumentoch je tiež používaný výraz „antigypsism“ (anticigánizmus).

kolektívne zdieľajú odlišnú rasovú podstatu, ktorá nie je ovplyvniteľná žiadnou formou socializácie, výchovy a vzdelania, ani žiadnymi sociálnymi, spoločenskými a finančnými opatreniami. Protirómsky rasizmus pripisuje Rómom a Rómkam, nezvratný biologický (rasový) osud, z ktorého nie je možné uniknúť. Zároveň presadzuje, že Rómovia a Rómky nie sú práve pre tieto svoje vrodené vlastnosti schopní začleniť sa do spoločnosti.⁷¹

Rasistické postoje sú na Slovensku veľmi rozšírené. Výskumné zistenia Slovenskej akadémie vied z roku 2019 hovoria o tom, že 80% respondentov skôr súhlasilo s tvrdeniami, že Rómovia a Rómky na Slovensku majú nezaslúžené výhody a využívajú sociálny systém a takmer dve tretiny respondentov sa skôr stotožňovali s otvorene negatívnymi stereotypmi o Rómoch a Rómkach. Prosociálne emócie voči Rómom a Rómkam prejavila menej ako jedna tretina respondentov, avšak 51% malo pocit, že Rómovia a Rómky predstavujú hrozbu pre slovenskú národnú identitu.⁷² Rovnako tak je znepokojivý nedávny prieskum, ktorý ukázal, že učitelia majú ťažkosti s rozlišovaním medzi dôveryhodnými a manipulatívnymi médiami, ktoré produkujú nepravdivé, zavádzajúce a nenávistné informácie o menšinách, vrátane Židov, Rómov alebo LGBTI.⁷³

V svojej najhoršej podobe má protirómsky rasizmus povahu trestnej činnosti – či už vo forme nenávistných prejavov („hate speech“) akými sú hanobenie (§423 Trestného zákona), podnecovanie nenávisti (§423 Trestného zákona) voči etnickým skupinám alebo jednotlivcom pre ich etnicitu, alebo fyzického násillia z nenávisti. Trestný zákon považuje nenávisť pre príslušnosť k etnickej skupine pri páchaní trestnej činnosti za osobitný motív a pre páchatelov takto motivovanej trestnej činnosti aj prísnejšie postihy s cieľom zdôrazniť ich závažnosť. Okrem toho – s relevanciou k boju s protirómskym rasizmom – Trestný zákon sankcionuje aj segregáciu a rozsiahlu a systematickú diskrimináciu skupiny osôb na základe ich etnicity (§424a), ako aj výrobu, prechovávanie a rozširovanie extrémistického materiálu (§§422a-422c), založenie, podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd a prejavy sympatií k takýmto hnutiam (§§421-422) alebo popieranie a schvaľovanie holokaustu (§422d).

Vzhľadom na pretrvávajúci stav v spoločnosti je potrebné bojovať s rasizmom a predsudkami systematicky. Je dôležité prijať definíciu protirómskeho rasizmu a používať ju v strategických vládnych dokumentov. Zároveň je potrebné vzdelávať deti, mládež a dospelých v oblasti ľudských práv a rómskej histórie tak, aby pochopili príčiny sociálneho vylúčenia a generačnej chudoby. Rovnako tak je veľmi dôležité podporovať participáciu

---

⁷¹ Hund, D. W. (1999) *Rassismus*, s. 91-92; Winckel, Ä. (2002): *Antiziganismus. Rassismus gegen Roma und Sinti im vereinigten Deutschland*, s. 10, 11, 16, 148; Arad, J. (2006) *Belzec, Sobibor, Treblinka*; Informačná kancelária Rady Európy (2007) *Dost! Dosta! Prekonaj predsudky – spoznaj Rómov!*; Haupt G. (2008) *Tvorcovia pokoja v prostredí nepriateľskom voči Rómom. Prednáška na výročnom stretnutí Medzinárodného katolíckeho výboru pre Rómov (CCIT) 28. – 30. marca 2008*; Hrabovský, M. (2015) „Antiziganizmus ako bariéra k inklúzii Rómov“ In: Podolinská, T., Hrustič, T. (eds.) „Čiernobiele politiky“. *Diskurzy, postoje a možnosti participácie*, s. 40-58; European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), *General Policy Recommendation No. 13 on combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma*, 24 June 2011, dostupné na: https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N13/e-RPG%2013%20-%20A4.pdf; Alliance against Antigypsyism (2017) *Antigypsyism – A Reference Paper*, dostupné na: <http://antigypsyism.eu/wp-content/uploads/2017/07/Antigypsyism-reference-paper-16.06.2017.pdf>

⁷² Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV (2019) *Témy, zdroje a možné dôsledky politického diskurzu o Rómoch: Slovensko*

⁷³ Európska únia/Roma Civil Monitor (2020) *Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku: Biele miesta v politike začleňovania Rómov*, dostupné na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-3-slovakia-2019-eprint-sk-fin.pdf>

Rómov a Rómov všetkých vekových skupín v procesoch rozhodovania na rôznych úrovniach a posilňovať tak vzájomnú dôveru, toleranciu a spoluprácu.

Globálny cieľ

Eliminácia protirómskeho rasizmu, podpora antidiskriminácie a participácie a zvýšenie ochrany najviac zraniteľných skupín a jednotlivcov

- Indikátor 1.* Podiel Rómov (mužov a žien), ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní v akejkoľvek oblasti pokrytej antidiskriminačným zákonom z dôvodu svojej etnicity
- Indikátor 2.* Podiel obyvateľov Slovenska, ktorí by nechceli mať za suseda Róma
- Indikátor 3.* Podiel Rómov (mužov a žien), ktorí dôverujú polícii
- Indikátor 4.* Podiel Rómov (mužov a žien), ktorí dôverujú slovenskému právnemu systému
- Indikátor 5.* Podiel Rómov, ktorí za posledný rok zažili obťažovanie a nenávistné prejavy na základe svojho etnického pôvodu
- Indikátor 6.* Podiel Rómov, ktorí boli za posledný rok fyzicky napadnutí na základe svojho etnického pôvodu

Čiastkové ciele

Čiastkový cieľ 1: Bojovať proti diskriminácii a protirómskemu rasizmu

- Indikátor 1.* Podiel Rómov (žien), ktoré sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminované v akejkoľvek oblasti pokrytej antidiskriminačným zákonom z dôvodu svojej etnicity alebo pohlavia
- Indikátor 2.* Podiel Rómov (žien), ktoré dôverujú polícii
- Indikátor 3.* Podiel Rómov (žien), ktoré dôverujú slovenskému právnemu systému
- Indikátor 4.* Podiel Rómov (mužov a žien), ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní na základe svojho etnického pôvodu, ale nenahlásili svoju diskrimináciu príslušnej inštitúcii
- Indikátor 5.* Podiel Rómov (žien), ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní na základe svojho etnického pôvodu alebo pohlavia, ale nenahlásili svoju diskrimináciu príslušnej inštitúcii
- Indikátor 6.* Počet podnetov podaných Rómami Slovenskému národnému stredisku pre ľudské práva týkajúcich sa porušovania antidiskriminačného zákona na základe ich etnicity
- Indikátor 7.* Podiel prípadov podaných Rómami týkajúcich sa porušovania Antidiskriminačného zákona na základe etnického pôvodu, ktoré súdy rozhodli v prospech poškodeného
- Indikátor 8.* Počet prijatých dočasných vyrovnávacích opatrení evidovaných SNSĽP

Indikátor 9. Počet právoplatných rozsudkov týkajúcich sa protirómskeho rasizmu (§§421 až 425 Trestného zákony)

Indikátor 10. Počet prípadov zlého zaobchádzania a iných porušovania zákonov policajnými zločkami, vrátane sťažností, pri ktorých je podozrenie z rasového motívu

Indikátor 11. Počet rezortných stratégií (alebo porovnateľných kľúčových dokumentov pre tvorbu verejných politík v danom rezorte), ktoré obsahujú a explicitne zohľadňujú boj s protirómskym rasizmom, vrátane diskriminácie

Čiastkový cieľ 2: Zníženie predsudkov a stereotypov o Rómoch a Rómkach, posilnenie ľudsko-právnej výchovy a výchovu k tolerancii

Indikátor 1. Počet učebníc využívaných vo vzdelávacom procese, ktoré obsahujú informácie o rómskej menšine, jej histórii, kultúre a účasti v slovenskej spoločnosti

Indikátor 2. Podiel mladých ľudí (vo veku 16-30), ktorí by nechceli Róma za suseda

Čiastkový cieľ 3: Posilnenie participácie Rómov a Rómkov na všetkých úrovniach

Indikátor 1. Počet vysokých predstaviteľov štátnej správy (ministri, štátni tajomníci, generálni riaditelia sekcií ministerstiev a vedúci štátnych inštitúcií), ktorí sa hlásia k rómskej identite

Indikátor 2. Počet rómskych a prorómskych organizácií občianskej spoločnosti, ktoré vyvíjajú činnosť v oblasti boja s protirómskym rasizmom a diskrimináciou, podporených z verejných zdrojov

Indikátor 3. Počet rómskych a prorómskych organizácií občianskej spoločnosti zapojených do tvorby rezortných národných politík s dopadom na inklúziu Rómov